

වැලිවිට පිණිස පානික සරණධර සංඝරාජ

මහා කොමසාරිස්වහන්සේ විසින්

සකිකාසිත

චතුරායී සත්‍ය විභාගය.

සමාජික කොමසාරිස්වහන්සේ නමක් ලවා

සකස් කරවා ගෙණ

හෝමාගම

ඩී. සී. වික්‍රමසිංහ අප්පහාරි

විසින්

කොළඹ

විද්‍යාප්‍රකාශ සන්නාලයෙහි

මුද්‍රණය කරවන ලදී.

1927.

චතුරායී සත්‍ය විභාගය.

නමෝ සත්‍ය ගුණවතෝ අරහතෝ
සමෝ සමබ්බසෝ

වත්තාරිමානි භික්ඛවෙ අරියසල්වානි කතමානි වත්තාරි?
දුක්ඛං අරියසල්වං දුක්ඛසමුදයං අරියසල්වං දුක්ඛනිරෝධං අරිය
සල්වං දුක්ඛ නිරෝධභාමිණී පටිපදා අරියසල්වං ඉමානි ඛො
භික්ඛවෙ වත්තාරි අරියසල්වානි අරියා ඉමානි පටිවිජ්ඣන්ති
තස්මා අරියසල්වානි'ති වුවවන්ති.

යනාදීන් වදාලු චතුස්සත්‍ය ධර්මයන්ගේ විභාග දක්වනු වේ
ප්‍රථමකොට

විභාගතො නිබ්බවන ලක්ඛණො දීප්පහෙදතො
අත්ථුඤ්ඤාධාරතො චෙව අනුනාගිකතො තථා
කමතො ජාති ආදීනං නිවර්ණං ඤාණ කිව්වතො
අනෙතො ගධානං පහෙද උපමාතො චතුක්කතො
සුඤ්ඤතෙක විධාදීහි සභාගවිසභාගතො
විනිවර්ණො වෙදිතබ්බො විඤ්ඤානාසාසනක්කමො-හි.

යනු ආරම්භයි. එහි විභාගනො යනෙහි දුක්ඛාදී චතු
රායී සත්‍යයන්ගේ වදාලුනාක් අනුයෝ අමාත ස්වභාව ඇති
බැවින් අවිතථයග අත්‍යාකාර රහිත බැවින් අනඤ්ඤාථයගහි
යනාදීන් විභාගකලු පරිදි දතයුතු-තවද දුර්වසත්‍යයෙහි පිළිකඳය
සංඛතඳය සන්තාපඳය විපරිතාමඳයයි කියා සතර ධර්ම කෙ
තෙක් වෙති. එහි පිළිකඳ නම් සසර රාශාදී කෙලෙසුන් විසින්
පෙළෙතබවයි. සංඛතඳ නම් ප්‍රත්‍යයන් විසින් රැස්කරණලද
ස්වභාවය ප්‍රත්‍යයෝ නම් පඤ්චසකකුශෝධි සන්තාපඳ නම්
රාශාදී කෙලෙසයන් විසින් තවන ස්වභාවය විපරිතාමඳ නම්
ජරා මරණ දෙකින් පෙරළෙන ස්වභාවය සමුදය සත්‍යයෙහි ද
අයුහනඳය නිදනඳය සංයෝගඳය පළිබෝධඳයයි කියා සතර
ධර්ම කෙතෙක් වෙති. එහි ආයුහනඳය නම් කුශලාකුශල කම්
යන් රැස්කරණ ස්වභාවය ගෙවත් දුක් රැස්කරණ ස්වභාවය.

මෙම කිහි විශ්ලේෂණය විකාශෙහි

"තත්‍ර තත්‍රාභිකඤ්ඤා වසෙන ව්‍යාපිත්වා උභතං රාශිකරණං
දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තනං ආයුහනං. නිදනඳය නම් සසර පිහිටු
වන බවය ගෙවත් දුකට කරුණුවන ස්වභාවයි. මේද කිහි විකා
ශෙහි නිදාන දුක්ඛතන නිදනං ඉදං තං දුක්ඛතන් සමපට්ඨා
පෙත්තං. විග්‍රහෙහි සමුදයෙහි" සංයෝගඳය නම් සංසාරය හා එක්
කොට ගොදන ස්වභාවය පළිබෝධය නම් සසර බලා වලකා

අනාදිමත් සසර සිටුවනු ස්වභාවය නිරෝධසත්‍යයෙහි නිසාරණය වුවෙකළ අසංඛතය අමතයෙහි නියා සතර ධර්ම කෙණෙක් වෙති. එහි නිසාරණය නම් සසර හා නොහැරි පහවූ ස්වභාවය විවේකය නම් සසර නැමැති මහ කතරින් වෙන්වූ නිරාකුලවූ විවේක ස්ථාන ඇති ස්වභාවය අසංඛතය නම් හෙතුනිසා නොවූපත් ස්වභාවය අමනස නම්හත නැති බැවින් අමරණ ස්වභාවය මාඛිසත්‍යයෙහිද නියානයෙහිද හෙතෙස දසුනෙහිද ආරිපතෙයසයෙහිද නියා සතර ධර්මකෙණෙක් වෙති. එහි නිසාරණය නම් සංයතාරගන් අරමුණු නොකොට සියලු සංයතාරගෙන් නික්මෙන බැවින්ද සත්‍යයන් සංසාරගෙන් තෙරන බැවින්ද නිශ්ඝ්‍රාහ ස්වභාවය හෙවත් නිවන්පසක්කරන ස්වභාවය හෙතෙස නම් මොක්කයට සමප්‍රාප්ත හෙතු ස්වභාවය "පලිබොධුප චෙද්දනෙන නිබ්බාණාධි ගමොව නිබ්බාණ නිම් තතතා මග්ගස්ස හෙතෙසො" යනු මෙයටම විකාශි. දසුනෙහි නම් මාඛිස ප්‍රඥා ප්‍රධාන බැවින් තෙජ්‍යාණය හෝ චතුස්සත්‍යය හෝ දක්නා ස්වභාවය හෙවත් නිවන් දක්නා ස්වභාවය ආරිපතෙයසය නම් සමුප්පත්තයන් තමා වසයෙහි පවත්වන ස්වභාවය හෙවත් අනන්‍යාපරිමාණ සක්වල තමා සරි කෙතෙකුත් නැති බැවින් ආරිපතෙයස ස්වභාවය යන මේ සතර සත්‍යයෙහිම නියතලද සතර සතර ධර්මයෝ එක්කොට සොලසෙක් වෙති. මොහු සියල්ලම ඒ ඒ සත්‍යයට නියතලද ක්‍රමයෙන් තත් ස්වභාවය හා මුසා නොවන ස්වභාවය ඇති බැවින් අවිතථයහ. අන්‍යාකාර නොවන බැවින් අනඤ්ඤථයහයි දතයුතු,

එසින් වදාලන.

දුක්ඛස්ස පිලනෙයො සංඛතෙයො සන්තාපෙයො විපරිනාමෙයො ඉමෙ චතතාරො දුක්ඛස්ස දුක්ඛයා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා සමුදයස්ස ආයුහනමීයා නිදුනෙයො සංයොගෙයො පලිබොධෙයො නිරෝධස්ස නිසාරණෙයො විවේකෙයො අසංඛතෙයො අමතෙයො මග්ගස්ස නියාණෙයො හෙතෙයො දසුනෙයො ආරිපතෙයො ඉමෙ චතතාරො මග්ගස්ස මග්ගයා තථා අවිතථා අනඤ්ඤථා-සි.

මෙතෙකින් විභාගතො යන්නෙහි විනිශ්චය දතයුතු "නිබ්බ චණ් ලක්ඛණාදිප්පහෙදතො" යන්නෙහි නිගරිතා වත්තබ්බං වචනං = නිබ්බවනං, කී බැවින් අක්කරවාරයෙන් අභී නොහැර කීම නිව්වන නම් වේ. අක්කරවාරයෙන් අභී නැර නියත ක්‍රම නම් පලමුවන දුඃඛ සත්‍යයෙහි දු ගම්ඳය කුප්පිතාභීයෙහි දක්නා ලැබෙති, ගම් ගෙයකින් කුප්පිතවූ පුත්‍රයහට දුපුත්‍රයෙහි නියත

එසෙයින් දුකකිසත්‍යයෙහි ද ශබ්දය කුත්සිතාභීයෙහි වැටෙයි. එම සත්‍යයෙහිවතාහි බහුබිදය තුළින් භීයෙහි වැටෙයි යම් තෙත කින් ආකාසය බයෙහි කියනු ලැබේද එසෙයින්ම මේ පළමුවන සත්‍යයද අනෙකොපද්‍රවාධිභ්‍යානවන බැවින් කුළුණුවෙයි. බාල ජනපරිකල්පිත නිත්‍යසුභ සුබාත්මභාව රහිතවන බැවින් තුළු වෙයි මෙසේ කුත්සිතවනබැවින් හා තුළු වනබැවින්ද දුකකිසි කියනු ලැබේ. එයින් කිසි විශුඛිමාභීයෙහි සොළොස්වන ඉන්ද්‍රිය සත්‍යයේදීයෙහි; “නිබ්බවනතොතාව ඉධ දු ඉති අයං සද්දො කුළුණෙ දිස්සති කුළුණංති පුග්ගං දු පුනෙනාති වදනති බසලො පන තුළුණු තුළුණු. හි ආකාසං බනති වුවවති ඉදං ප සම්ම සච්චං කුළුණං අනෙකපද්‍රවාධිභ්‍යානතො තුළුණු. බාලජනපරිකල්පිත ධ්‍රුව සුභ සුබත්‍යභාව විරහිතතො තසමා කුළුණතතා තුළුණතා ව දුබනති වුවවති”-යි. දෙවෙනි සමුදය සත්‍යයෙහි සං යන මේ ශබ්දයතෙමේ සමාගමයෙහි වැටෙයි සමෙතං යනාදියෙහි සං යොගය ප්‍රකාශ කෙරෙයි. උ යන මේ ශබ්දයඋප්පන්නං උදිතං යනාදියෙහි උත්පත්තියෙහි වැටෙයි. අස ශබ්දය කාරණය ප්‍රකාශ කෙරෙයි. මේ දෙවෙනි සත්‍යය අවශෙෂප්‍රත්‍යයන්ගේ සමාගම යක් ඇති කල්හි දුකකියාගේ උත්පත්තියට කාරණාවෙයි. දුකකියාගේ සංයොගොත්පත්තියට කාරණාවන බැවින් දුකකිසමුදයෙහි කියනු ලැබේ.

එසින් කිය,

සං ඉතිව අයං සද්දො සමාගමෙ සමෙතනාති ආදිසු සංයොගං දීපෙති උ ඉති අයං උප්පන්නං උදිතනාති ආදිසු උප්පත්තියං අයං සද්දො කාරණං දීපෙති ඉදං වාපි දුතියසච්චාඅවසෙසපච්චය සමායොගො සති දුකකිසසුප්පති කාරණංති දුකකිස සංයොගො උප්පත්ති කාරණතො දුකකිසමුදයනති වුවවති-යි.

තෘතීය සත්‍යයෙහි වතාහි යම්ගෙයකින් නි ශබ්දය අභාවය ප්‍රකාශකෙරේද ජොධ ශබ්දය වාරක ප්‍රකාශකෙරේද එසෙයින් මේ සංසාර වාරකයෙහි කියනු ලද දුකකිරොධයාගේ අභාවය සථිගතිගුරු වන බැවින් නිරොධයහටනුයි දුකකිරොධ නම් චේ.

මෙද විශ්වරූපසෙත් දක්වනු ලැබේ.

තතීය සච්චං පන යසමා නිසද්දො අභාවං රොධ සද්දොවාරකං දීපෙති තසමා අභාවො එතං සංසාර වාරකසංඛාතස්ස දුකකිනිරොධස්ස සබ්බගති සුඤ්ඤත්තා සම්බිගතෙවා තසමිං සංසාර වාරක සංඛාතස්ස දුකකිනිරොධස්ස අභාවොහොති තප්පට්ඨකකතනාති පි දුකකිනිරොධනති පි වුවවති දුකකිස වා අනුප්පාද නිරොධපච්චයතතා දුකකිනිරොධනති-යි.

සතරවන සත්‍යය වනාහි යමකින් මේ දුක්කනිරෝධයට
යේද දුක්ක නිරෝධයට පමුණුවන ප්‍රතිපත්තිය තදහිමුබ්බුතවන
බැවින් මාගීවේ,

එසින් කිය.

වතුන් සවම. පන රැස්මා එතං දුක්කනිරෝධං ගවජ්ඣි ආර
මමණවසෙන තදහි මුබ්බුතතතා පටිපදාව හොති දුක්කනිරෝධ
ප්‍රත්‍යයායි කවරහෙයකින් ආයතීසත්‍යයයි කියනු ලැබෙද්දක්
යම්හෙයකින් වනාහි බුද්ධාදී ආයතීයෝ මේ වතුසත්‍යයන් ප්‍රති
වේධ කෙරෙද්ද එතෙයින් ආයතීසත්‍යයයි කියනු ලැබෙත්.

එසින් වදාලන.

වතාරි මානි භික්ඛවෙ අරියසව්වාති කතමාති වතාරි
දුක්කං අරියසවමං දුක්කසමුදයං අරියසවමං දුක්කනිරෝධං අරිය
සවමං දුක්කනිරෝධගාමිති පටිපදා අරියසවමං ඉමාතිබො භික්ඛ
වෙ වතාරි අරියසව්වාති අරියා ඉමාති පටිච්ඡිකිනති තස්මා අරි
යසව්වාතීති වුවවනි-සි,

අපිව සතරාමරලෝකයෙහි බුදුහු ආයතීනම් වනසේක මේ
ආයතී සත්‍යයෝ බුදුන්ගේනුයි ආයතීසත්‍ය නම්වෙත්,

එසින් වදාලන.

සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලෝකෙ සමාරකෙ සමුගමකෙ සස්සම
ණබ්බාගමණ්ණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය තපාගතො අරියො
තස්මා අරියසව්වාතීති වුවවනි-සි,

කොහොත් මේ වතුරායී සත්‍යයන්ගේ ආයතීභාව සිති
යෙන් අභිසම්බුද්ධ හෙයින්ද ආයතීසත්‍ය නම්වෙත්,

එසින් වදාලන.

ඉමෙ සංඛො භික්ඛවෙ වතුතනං අරියසව්වානං රූපාභුතං
අභිසම්බුද්ධතතා තපාගතො අරහං සමමාසම්බුද්ධොති වුවවනි-සි

අපිව බො පන ආයතීවු සත්‍යයෝනුයි කියා ආයතීසත්‍යයෝ
නම්වෙත් ආයතී නම් අමාසාවාදය අවිසංවාදය යනු අනුබ්බි.

එසින් වදාලන.

ඉමාතිබො භික්ඛවෙ වතාරි අරියසව්වාති තපාති අවිත
පාති අනඤ්ඤාපාති තස්මා අරියසව්වාතීති වුවවනි-සි.

මෙසේ විනිශ්චය කරණලද නිව්වන සංඛ්‍යාත අක්‍ෂරවාරයෙන් අනුනැර කියන ක්‍රමයට භූමිභීරවු ශ්‍රීමුඛපාළිය හා අවුචා පාඨය සමබකවූ හෙයින් දුරවබෝධයභීතම්-දුක්ඛසත්‍යයෙහි දු ඉබ්දය කුත්සිතානීයෙහි වැටේ. ඔ ඉබ්දය තුව්ජානීයෙහි වැටේ පළමුවන සත්‍යය අනෙකොපද්‍රවාධිජානවන බැවින් කුත්සිතයි බාලජන පරිනල්පිත නිත්‍යසුභ සුඛානම්භාව රහිතවන බැවින් තුව්ජයයි මෙසේ කුත්සිත වනබැවින් දුක්ඛවේ—සමුදය සත්‍යයෙහි සං යනු සංයෝගයෙහිවැටෙයි උයනුඋත්පත්තියෙහි වැටෙයි අස ඉබ්දය කාරණයෙහි වැටෙයි මෙසේ දෙවනසත්‍යය සමායෝගයක් ඇතිකල්හි දුක්ඛාත්පත්තියට කාරණාවන බැවින් සමුදයවේ. තිරොධසත්‍යයෙහි නි ඉබ්දය අභාවයෙහිවැටේ රොධ ඉබ්දය වාරකයෙහිවේ වාරකනම් දහයෙහි මෙසේතුන් වන සත්‍යය සමීගති ගුණවනබැවින් සංසාරවාරක සංඛ්‍යාතවූ දුක්ඛතිරොධයාගේ අභාවය ාහයින් තිරොධවේ-සතරවනසත්‍යය දුක්ඛ තිරොධයට පමුණුවන ප්‍රතිපත්ති ආලම්භ වශයෙන් තදහිමුඛි භවවනබැවින් මාගීවනෙතයයි කියා තවගුණ සත්‍යයෙහි පුළුවාරින් විසින් කළ විභිංවෘද පිරික්සියයුතු මෙනෙකින් නිව්වන විසින් විනිශ්චය දහයුතුයි-ලක්‍ෂණාදීන්ගේ ප්‍රභේදයෙයින් අනු කියනක්‍රම කෙසේදයත්? “බාධනලක්ඛණං දුක්ඛ සචං.” කීබැවින් දුක්ඛසත්‍යය බාධන සංඛ්‍යාත පීඩාව ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තේය දුක්ඛසත්‍යයෙහි රස කෙසේදයත්? “සත්තා පන රසං.” කී බැවින් තවනතාවූ කාත්‍යඇත්තේය මෙහි කාත්‍ය සරසස යනු එකානුයි භවාදියෙහි ජාත්‍යාදී වශයෙනුදු වකුබු රොගාදී වශයෙනුදු අනෙකප්‍රකාරයෙන් දුක්ඛ ප්‍රවර්තනයම් පුද්ගලයාගේ සත්තාපන නැමැයිදතයුතු. දුක්ඛසත්‍යයෙහිප්‍රත්‍ය පස්ථාන කෙසේදයත්? “පචත්තිපච්චුපස්ථානං.”යි කීබැවින් ප්‍රවා තතිය ප්‍රත්‍යපස්ථාන නම්වේ ප්‍රත්‍යපස්ථානනම් වැටහීමයි. මෙනෙකින් දුක්ඛසත්‍යයෙහි ලක්‍ෂණය රසය ප්‍රත්‍යපස්ථානය යන මොවුන්ගේ විනිශ්චය දහයුතුයි-සමුදයසත්‍යයෙහි ලක්‍ෂණ කෙසේදයත්? “පභවලක්ඛණං සමුදය සචං.”යි කී බැවින් සමුදය සත්‍යය ප්‍රභව ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේය ප්‍රභවනම් මූල සචභාව ඇත්තේය. උපදවන සචභාව ඇත්තේය යන අනුයි. පභවති එතසමා දුක්ඛං නිබ්බතනනිති-පභවො- පුළුභවයෙන් පශ්චිම භවය සරිතව සංයුක්තව පවතිනුයි. පභව නම්වේ සමුදය සත්‍යයෙහි රස කෙසේදයත්? “අනුපච්ඡේද කරණරසං”යි කී බැවින් නැවත නැවත උපපාදනයයි කියනලද අනුපච්ඡේදකරණය

රසනම්වේ. හෙවත් දුකට අවිච්ඡින්නාකරණය කෘත්‍යයවේ සමුදය සත්‍යයෙහි ප්‍රත්‍යුපසාර්ථක කෙසේදයත්? “පලිබොධ පච්චුපසාර්ථකං” කිහිටිත් සසරින් නික්මියනොදෙන පලිබොධය වැටහිමිනොට ඇත්තේය මෙතෙකින් සමුදය සත්‍යයෙහි ලක්‍ෂණය රසය ප්‍රත්‍යුපසාර්ථකය යන මොවුන්ගේ විනිශ්චය දතයුතු. නිරොධ සත්‍යයෙහි ලක්‍ෂණ කෙසේදයත්? “සතති ලක්‍ෂණං නිරොධසච්චං” යි කි බැවින් කිසිසේත් කෙලෙසයන්විසින් තවාගත නොහෙතබැවින් නිවුනාවූ ආනා බව ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේය “රාගකම්‍යාදිභාවෙන සබ්බදුකඛසත්‍යතායනං” යනු මෙයටම විකාශි. නිරොධසත්‍යයෙහි රස කෙසේදයත්? “අවච්ඡිතරසං” යි කි බැවින් නොතැන්පත්ව සමපත්තොට ඇත්තේය මෙහිදුසමපත්තිය රසයකෘත්‍යයයනු එකැණි යි. “අවචනකිච්චං වා කිච්චනති චචනාභාවං කිච්චමිච නච්චා පරිශායෙන වුත්තං අවචනස්ස භාවා පරිජනං අවිකාරිතාදච්චබ්බා” යනු මෙයටම විකාශි. නිරොධ සත්‍යයෙහි ප්‍රත්‍යුපසාර්ථක කෙසේදයත්? “අනිම්‍ප්‍රාප්‍ය පච්චුපසාර්ථකං” යි කි බැවින් සකකි නිම්‍ප්‍රාප්‍යයෙන් විවික්‍ත වන බැවින් අනිම්‍ප්‍රාප්‍යව අවිභව වැටහිමිනොට ඇත්තේ වෙයි, මෙතෙකින් නිරොධසත්‍යයෙහි ලක්‍ෂණය රසය ප්‍රත්‍යුපසාර්ථකය යන මොවුන්ගේ විනිශ්චය දතයුතුයි-මාගීසත්‍යයෙහි ලක්‍ෂණ කෙසේදයත්? “නිශ්ශාන ලක්‍ෂණං මග්ග සච්චං” යි කි බැවින් නිවණට යන සච්ච භාව ඇත්තේ සසරින් පහවන සච්චාට ඇත්තේ මාගීසත්‍යයෙහි ලක්‍ෂණ වේ. “අනුසය සමුච්ඡිද්‍යතෙන සංසාර වාරතතො නිග්ග මනුපාය භාවො නිශ්ශානං” යි යනු මෙයටම විකාශි. මාගීසත්‍යයෙහි රස කෙසේදයත්? “කිලෙසප්‍රාග්‍යානකරණරසං” යි කි බැවින් අනුත්‍යාද නිරොධ වශයෙන් කෙලෙසුන් ප්‍රභාණ කරණබව කෘත්‍යය (කොට) රූකොට ඇත්තේය, මාගීසත්‍යයෙහි ප්‍රත්‍යුපසාර්ථක කෙසේදයත්? “වුසාරපච්චුපසාර්ථකං” යි කි බැවින් නිමසනයනුදු නැගෙනු වැටහෙන්නේ නිරොධ සත්‍යයටද පදසාර්ථක නැති බැවින් ඒ භා සමග කියන සෙසු තුන්යත්‍යයටද පදසාර්ථක නොකිසියේ. මෙතෙකින් මාගීසත්‍යයෙහි ලක්‍ෂණය රසය ප්‍රත්‍යුපසාර්ථකය යන මොවුන්ගේ විනිශ්චය දතයුතුයි. ‘අත්‍යජ්ඣිමාරතො වෙච්ච’ යන මෙහි වතාහි අජ්ඣිගෙගින් පලමු කොට අජ්ඣිවිසින් කවරෙක් සත්‍යදුයි කිවහොත් ප්‍රඥවක්‍ෂුසින් පරික්‍ෂාකරනු ලබන්නාවූ බුද්ධාදීන්ට අසවණිණම සවණිණකොට දක්වන මායාකාරයාගේ ක්‍රියාවක්මෙන් විපරිත නොදවෙයි, වසතු මාත්‍රයකුදු නැතිබැවින් මිරිඟු දිය බඳු ව පෙනෙන බැවින් වශංවාදනය කරණ මිරිඟුමෙන් විශංවාදක නොදවෙයි, කවර

මෙයකින්දු නොදැක්ක හැකි බැවින් නොලැබියහැකි ස්වභාව ඇතිවූ නිජාකයන්ගේ ආත්මභාවමෙන් නොලැබිය හැකි ස්වභාවද ඇත්තේ නොවෙයි, කෙසේදයත්? ඒකාන්තයෙන්ම බාධක ලක්ෂණයෙන් දුබසත්ත්වයවෙයි. ප්‍රභව ලක්ෂණයෙන් සමුදයසත්ත්වයද භාන්තිලක්ෂණයෙන් නිරෝධසත්ත්වයද නියතීන් ලක්ෂණයෙන් මාගීසත්ත්වයද වෙයි. හෙද තත්ත්වවිපරිත භූත ස්වභාවෙන් වෙයි, හෙවත් මර්ට්ටියෙයින් විසංවාද නොවන බැවින් භූත ස්වභාවයෙන් හෙවත් මර්ට්ටියෙයින් විසංවාදන නොවන බැවින් තත්ත්ව මායාසෙයින් විපරිත නොවනබැවින්අවිපරිතවූ නිජාකයන්ගේ ආත්මසෙයින් අනුපලභ්‍යස්වභාව නොවන බැවින් භූතවූ ස්වභාවයෙන් වැටහිමි වශයෙන් ප්‍රතිවේධ වශයෙන් අරමුණු වශයෙන් ආයතීඤ්ඤායට ගොවරවෙයි, ලැහැළිආදී උපාද්‍යන වශයෙන් සක්ලිකාත්තිය යකාදී ප්‍රභෙදහෙතුද උෂණතියෙන් එක්වූ වස්ති ලක්ෂණ මෙන්ද ලෝකප්‍රකාශයමෙන්ද තත්ත්වවිපරිත භූතභාවය සත්ත්ව නමැයි වෙදිතව්‍යයි,

එයින් වදාලන බුබුකොස මහ තෙරණු.

අත්ඤ්ඤාධාරණාවෙවා'ති එත් පන අත්තොතාව කො සච්ච ජොතිවෙ? යො පඤ්ඤා චක්ඛුතා උපපරිකම්මානානං මායාව විපරිතකො මර්ට්ටි විසංවාදකො තිත්ථියානං අත්තාව අනුපලබ්භ තෙය්‍ය භාවො ව න භොති. අඑකො බාධකප්පභවසනති නිත්‍යානප්ප කාරණ තච්ඡා 'විපරිත භාවෙන අරිය ඤ්ඤායා ගොවරො භොති යෙව එස අගති ලක්ඛණං විය ලෝකපකතිවියව තච්ඡා 'විපරිතභූත භාවො සච්චජොති වෙදිතබ්බො-යි,

අපිව කවරකාරණයකින් දුක්ඛය සත්ත්වයකින් කියනු ලැබේදයත්?

තබ්බකං යතො දුක්ඛං දුක්ඛාඅඤ්ඤං න බාධකං,
බාධකතනතියාමෙන තතො සච්ච මිදං මතං-යි.

දක්වනලද බැවින් යම්හෙයකින් යම්කාරණයකින් දුක්ඛය තෙමේ නොපෙලෙන්නේ නොවේද පෙලෙන්නේම වේද දුබසත්ත්වයෙන් පිටත් බාධක දෙයෙක් නැත්ද ඒ කාරණයෙන් දුබසත්ත්වය බාධකමය දුක්ඛමය හෝ බාධකයයි මෙසේ දෙපරිද්දකින්ම දුබසත්ත්වය සලකනලදී, කවර කාරණයකින් සමුදය සත්ත්වයකින් කියනු ලැබේදයත්?

තං විතා තාඤ්ඤාතො දුක්ඛං න භොති නව තං තතො,
දුක්ඛ හෙතු නිත්‍යාමෙන ඉතිසච්චං විසභුතිකා-යි.

යනුගෙයිත්! ඒ විසතනික තෘණොවහැර අතිමකකින් දුකකිය නොවේද ඒ දුකකිය ඒ විසතනික තෘණොවෙන් නොවනුයේ නොවේද මෙසේ දුකකියට හේතුභාවයෙහි නියමයෙන් විස තනිකා සංඛ්‍යාත තෘණොනොමෝ සත්‍යතමවේ, අවශෙෂ කෙල ශාදිත්තේ දුකකිය හෙතුභාවය ඇතද තෘණොව හැර ඔවුන්ගේ දුකකියට හෙතුභාවය නොවෙයි. ඔවුන් හැර තෘණොවගේ දුකකියට හෙතුභාවයවේ,

මෙම කිහි විගුඛිමාගී විකාශෙති

සතිපි අවසෙස කිලෙස අවසෙස කුසල සාසවකුසල මූලාඅව සෙස සාසව කුසල ධම්මානං දුකකිගෙතුභාවෙන තණ්හාය විතා තෙසං දුකකිගෙතු භාවොඅත්ති තෙහි පන විතාපි තණ්හාය දුකකි ගෙතු භාවො අත්ති කුසලෙහි විතාඅකුසලෙහි රූපාවචරාදි කුස ලෙහි විතා කාමාවචරාදි හි ව තණ්හාය දුකකි නිබ්බතතකතතා-සි

කවර කාරණයකින් නිජාණය නිරෝධසත්‍ය තමවේදයත්,

තාඤ්ඤ නිබ්බාණතො සනති සන්තං තච තතං යතො සත්තභාවනියාමෙන තතො සච්ච මිදං මතං-සි.

දක්වනලද බැවින් යම් කරුණකින් නිජාණයෙන් පිටත් අතික් ශාන්තියෙක් නැද්ද ඒ නිජාණය අසාන්ත නොවේද සාත් තමවේද ඒ කාරණයෙන් ශාන්තභාව නියමයෙන් මේ නිජාණය සත්‍යයයි සලකනලදී, මාගීසත්‍යය කවරකාරණයකින් සත්‍යයයි කියනු ලැබේදයත්?

මඟ්‍යා අඤ්ඤං ත නියසානං අනියසානො ත වාපිසො, තච්ඡන්දියාන භාවතතා ඉතිසො සච්ච සම්මතො-සි.

දක්වනලද බැවින් මාගීසත්‍යයෙන් පිටත් අත්‍යවූ නියමාණ යෙක් නැද්ද මාගීසත්‍යය තෙමේ නොඅනෙකෙකිණික වේද නෙකෙකිණිකමවේද මෙසේ තත්ත්වනෙකෙකිණිකවූ බැවින් ඒ මාගීසත්‍යයයි සලකනලදී.

විධාපිනියාමෙන තච්ඡා නියානභාවො එතස්ස මච්ඡා මග්ගස්සවිය විපරිතතාය ත ශ්‍රොකියමග්ගස්ස විය වා අනෙ කතති කතාය අතච්ඡාති තච්ඡන්දියානභාවො මග්ගො තස්ස භාවො තච්ඡන්දියානභාවතතං තස්මා තච්ඡන්දියාන භාවතතා" යනු මෙයටම විගුඛිමාගී විකාශි,

මෙ විවිධ නියමයෙන් තර්කවූ අවිපරිතවූ අසනීභව දුක්ඛාදී
සතරදෙනා කෙරෙහි සාමාන්‍යයෙන් සත්‍යානුබන්ධනීයා පණ්ණිත
යෝ කියත්,

එසින් කිහි.

ඉති තවණි' වි පලාස භූතභාවං වතුසවපි

දුක්ඛාදිසු විසෙසෙන සච්චං ආහු පණ්ණිතා-යි.

මෙසේ අනි විසින් අනි විනිශ්චය දතයුතුයි අනුබාරහෙ
සින් අනි කියන ක්‍රම කෙසේදයත්? මෙතැන්හි සච්ච ශබ්දය
අනෙකානුභවයෙහි දක්නා ලැබේ. කෙසේදයත්? "සච්චං භණ්ණෙන
කුප්පෙකියා"හි යනාදීතන්හි වාක්සත්‍යයෙහි වැටෙයි. "සච්චෙ
සිතා සමණ්ණාභමණාචාති" යනාදී තන්හි යමකින් වෙන්වෙන
විරතිසත්‍යයෙහි වැටෙයි. "ඉදමෙව සච්චං මොසමඤ්ඤං" යන
තන්හි දූෂිතසත්‍යයෙහි වැටෙයි. "එකංහි සච්චං න දුතියං"
යනාදී තන්හි පරමානු සත්‍යයෙහි වැටෙයි "වතුන්තං සච්චානං
කති කුසලා"යි යනාදී තන්හි ආයතී සත්‍යයෙහි වැටෙයි. ඒ මේ
සත්‍ය ශබ්දතෙම මෙතැන්හි ආයතීසත්‍යයෙහි වැටේ, අනිධාන
ප්‍රදීපිකායෙහි කියනලදමැයි.

නිබ්බාණ මග්ග විරති සපථෙ සච්ච භාසිතෙ

තච්ච වාරිය සච්චමහි දිගිං සච්චමිරිතං-යි.

මෙසේ මෙහි අනුබාර විසින් විනිශ්චය දතයුතුයි, අනුබාර
නම් සත්‍ය ශබ්දයෙහි සමභවන අනුබාරයෙන් උබරණය හා සමභ
වන අනුබාර දක්වා අභිප්‍රේතානුබාරයෙන් උබරණය නිවැරදි
අනුබාර නමැයිද දතයුතු, අනුබාරකතො යනුවෙන් කවර
භවයකින් "වතාරි අරියසච්චාති"යි කියා සතරක්ම කියන
ලදදයත්? බොහෝවක් මදකොට කිවහොත් උභය දෙයම වෙයි
මදක් බොහෝව කිවහොත් අධික දෙයම වෙයි, ඒ දෙයම මුද
අනුබාර අනුබාරකතො "වතාරි අරියසච්චාති"යි කිහි-තො
හොත් ආයතීසත්‍ය කෙණෙක් මේ සතරට වඩා නොදැනී මේ
සතරින් ආයතීසත්‍යයන් කෙරෙහි නොගෙණ හැරියයුතු එක
කුදු නොදැනී ඒ කාරණයෙනැයි දතයුතු, මේ මෙහි සංකේත
පය විසාරවශයෙන් වතාහි විගුහිමාහිගෙන් බලාදතයුතුයි—
මෙතෙකින් අනුබාරකතො යන්නෙහි විනිශ්චය කරණලදී.

කමනො ජාති ආදිනං යන්නෙහි කුමක්හෙසින් ක්‍රමයෙන්
දෙසනලද්දේදයත්? ජාතාදීන්ගේ දුක්ඛභාවය සමීක්ෂයෙන්ට
ශාඛාරණ බැවින්ද දෙසුකල මනාකොට අවබෝධ වන්නේයයි

දුක්ඛසත්‍යය ප්‍රමුඛකොට වදාර එයටම හේතුදක්වනු පිණිස දෙවනුව සමුදය සත්‍යයද හේතු නිරෝධයෙන් ඵලනිරෝධය වන්නේයයි දක්වනු පිණිස තුන්වෙනිව නිරෝධසත්‍යයද ඵ් නිරෝධයට පමුණුවන උපාය දක්වනු පිණිස සතරවැනිව මාගී සත්‍යයද, වදාලහයි දතයුතුයි,

එසින් කිහි.

ඔලාරි කතනා සබ්බ සත්තා සාධාරණතනා ව සු විඤ්ඤායන්ති දුක්ඛසම්මං පඨමං චුත්තං තස්සෙව හෙතු දස්සනන්තං තදනන්තරං සමුදයසම්මං හෙතූනිරෝධා ඵලනිරෝධොති ඤාපනන්තං තතො නිරෝධ සම්මං තදබ්ගමුපාය දස්ස තන්තං අනෙත මග්ග සම්මං-සී.

අපිව හව සුඛාස්වාද ශ්‍රපිත සන්ධයන්ට හෙවත් හවය සුඛය යන ආස්වාදයෙහි ඇලුනු සන්ධයන්ට සංවේගජනනය කරණු පිණිස ප්‍රථමයෙන් දුක්ඛසත්‍යය දෙසිතය දුක්ඛය අනිවර්තීත වුයේ අනිපොදිත කරණ අනි ඇත්තේ ඊශ්වරනිමාණාදියකින් වන්නේනොවෙයි මේ තෘෂණාව නිසාම ජාතයාදී දුක්ඛය වන් නේයයි දුක්ඛයට හවහෙතු දක්වන පිණිස දෙවෙනි සමුදය සත්‍යය දෙසිතය සහෙතුක දුක්ඛයෙන් අභිභූත බැවින් කලකි රුණු සිත් ඇත්තවුන්ට මෙබඳු දුකින් ගැලවීමට සුදුසු සරණක් ප්‍රතිභාවක් ඇද්දේගෝසි සිතමින් සරණ සොයන්නවුන්ට සහෙතුක දුක්ඛයෙන් ගැලවෙන්නට ප්‍රතිභාවැති බව හඟවා ආස්වාදජනවන පිණිස නිජාණයෙහි ආලය උපදවන පිණිස නිරෝධ සත්‍යය තුන්වෙනිව දෙසිතය මෙසේ නිජාණයට පැමිණෙන්නේ මේ ආයතී අමාගික මාගීයෙනැයි කියා නිජානාබ් ගමොපාය දක්වනුපිණිස සතරවැනිව මාගීසත්‍යය දෙසිතයයි මෙසේ වතුරායතී සත්‍යයන්ගේ ක්‍රමයෙන් විනිශ්චය වෙදිතවයයි.

කියේ මැනො

හවසුබස්සාද ගජිතානං වා සත්තානං සංවේගජනනන්තං පඨමං දුක්ඛමාගතං තෙව අකතං ආගච්ඡති න ඉස්සර නිම්මානාදි තො භොති ඉතො පත භොතිති ඤාපනන්තං තදනන්තරං සමුදයං තතො සහෙතුකෙන දුක්ඛෙන අභිභූතතනා සංවිගමානසා නං දුක්ඛ නිස්සරණ ගවෙසිතං නිස්සරණ දස්සනෙන අස්සාස ජනනන්තං නිරෝධං තතො නිරෝධාබ්ගමන්තං නිරෝධ සංපාදකං මග්ගන්ති එවමෙත්ති කමතො විනිවිජ්ඣො වෙදිතබ්බොසී,

ජාති ආදීනං යන්තෙති විනිශ්චය කෙසේදයත්?

යෙ තෙ අරියසම්මානි නිද්දිසනොතන භගවතා ජාතිපි දුක්ඛා ජරාපි දුක්ඛා * මරණංපි දුක්ඛං සොකපරිදෙව දුක්ඛ දොමනස්ස පායාසාපි දුක්ඛා අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛො පියෙහි විප්ප යොගො දුක්ඛො යම්පිච්ඡං නලභති තම්පි දුක්ඛං සංඛිතොතන උචුපාදනකකකිං දුක්ඛා'ති දුක්ඛනිද්දෙසෙ වාදස ධම්මාසි.

දක්වනලද බැවින් යම් ඒ ආයාසිකතාකෙණෙකුත් දෙසන් තාවු බුදුන් විසින් ජාතිදුක්ඛය ජරාදුක්ඛය මරණදුක්ඛය සොක දුක්ඛය පරිදෙව දුක්ඛය දුක්ඛදුක්ඛය දොමනසස දුක්ඛය උපායාස දුක්ඛය අප්පියසම්පයොග දුක්ඛය ප්‍රිය විප්පයොග දුක්ඛය කැමතිදෙයක් නොලැබීම දුක්ඛය සංකොපයෙන් උචුපාදනකකි දුක්ඛයයි කියා දුක්ඛසත්‍යයෙහි වාදස ධම්මකෙණෙකුත් වදාරණ ලදද.

යායං තණ්හා පොතො භවිකා තජ්ජිරාගසභගතා තත්‍රතත්‍රා හිතජ්ජිති සෙය්‍යපිදං කාම තණ්හා භවතණ්හා විභව තණ්හා'ති සමුදයනිද්දෙසෙ තිවිධා තණ්හා.

යනුගෙයින් යම් මේ තෘෂණාවක්තොමෝ ප්‍රතභීවය කරණ සුලු වූ තජ්ජිරාග සංඛාරාත සප්‍රිතික තෘෂණාවු ඒ ඒ ආතච්ඡාවයෙහි ඒ ඒ අරමුණෙහි හෝ තෘෂණාවු සච්ඡාව ඇත්තේද හෝ කවරක් වන්නිද කාම තෘෂණාවය භව තෘෂණාවය විභව තෘෂණාවයයි කියා සමුදය සත්‍යයෙහි ත්‍රිවිධතෘෂණාකෙණෙකුත් වදාරණ ලදද.

යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙස විරාගනිරොධො වාගො පටිනිස්සගෙයා මුත්ති අනාලයොති එවං නිරොධ නිද්දෙසෙ අත්තො එතමෙව නිබ්බාණංසි.

යනුගෙයින් යම් මේ ත්‍රිවිධ තෘෂණාවගේ යම් නියෙසසයෙන් නොහැළි නැසීමක් ඇද්ද නියෙසසයෙන් හැරීමක් ඇද්ද මිදීමක් ඇද්ද ආලස නොකිරීමක් ඇද්ද යනමේ තෘෂණාවගේ හැරීම නිරොධයයි කියා අනුගෙයින් එකමනිච්ඡාණය වදාරණ ලදද “අය මෙව අරියො අභිබ්බිකො මග්ගො සෙය්‍යපිදං සම්මාදසී—පෙ—සම්මාසමාධි”යි.

යනුගෙයින් සමසක්දමට ආදි වූ අමටධම් කෙනෙකුත් මාගී සත්‍යයෙහි වදාරණලදද, මෙසේ වතුරායාසිකතා ධම්මයන්ගේ නිද්දෙසයෙහි ජාති ආදි වූ ධම්මකෙණෙකුත් වදාරණලදද, ඒ ජාති

* ව්‍යාභිපි දුක්ඛො”යි. පොත්ති

ආදීන්ගේ නිශ්චයද මෙහි ලා විනිශ්චය වෙදිනව්‍යයයි යන අතී
 යි. ඒ කවරේද? මේ ජාති ශබ්දය වනාහි අනෙකානු අත්තේ
 වෙයි. ඒ එසේමය එකවි ජාතිය වෙයි ජාතියෝ යන තත්හි හව
 යෙහි ආයේය, අතී විසාවෙ නිගණ්ඨානාම සමණජාතියි යන
 තත්හි නිකායෙහි ආයේය, ජාතිවිහි බකෙහි සංගතිතා, යි යන
 තත්හි සංඛත ලක්ෂණයෙහි ආයේය, යං මාතුකුච්ඡිසම් පඨමං
 විධානං උපානං පඨමං විඤ්ඤාණං උතුකුතං තද්ධාය සාවස්ස
 ජාතියි යන තත්හි ප්‍රතිසන්ධියෙහි ආයේය, සමපතිජාතො ආතඤ්ඤ
 බොධිසත්තො යන මෙහි ප්‍රසුතියෙහි ආයේය. අනායුසො අනු
 පයායුසො ජාතිවාදෙන යන තත්හි කුලයෙහි ආයේය, ඒ මේ
 ජාතිශබ්ද තෙමේ මෙහි ගර්භසෙය්‍යකයන්ගේ ප්‍රතිසන්ධියෙහි
 පවත් යම්තාක් මව්කුසින් බිහිවීමක් ඇද්ද ඒ තාක් පැවති
 සකකියෙහි වැටෙයි යනාදීන් විනිශ්චයකරණු, මේ ජාතිතොමො
 කවර කාරණයකින් දුක්ඛන්තීදයත්? අනෙක දුක්ඛයට වැනුවු
 හෙයින්, ඒ කවරේද දුක්ඛ දුක්ඛය විපරිණාම දුක්ඛය සංසාර
 දුක්ඛය ප්‍රතිච්ඡින්න දුක්ඛය අප්‍රතිච්ඡින්න දුක්ඛය පයඝාය දුක්ඛය
 නිෂ්පයඝාය දුක්ඛය කියා එහි කායික වෛතසික. දුක්ඛයෝ
 වෙදනා වසංසාද ස්වභාව වශයෙන්ද නාම වශයෙන්ද දුක්ඛවු
 හෙයින් දුක්ඛ දුක්ඛය කියනු ලැබෙත්. සුඛවෙදනාවෙන්ද විප
 රිණාමයෙහි දුක්ඛාත්පත්තියට හේතුවන බැවින් විපරිණාම
 දුක්ඛ නම්වේ, උපෙක්ඛා වෙදනාවද අවශෙෂ හේතුමික සංසකා
 රණ්ද උදයව්‍යය පිහිනවන බැවින් සංසකාරදුක්ඛ නම්වේ. කණී
 සුලය දන්තසුල රාගජ පරිලාභ වෙෂජපරිලාභාදී කායික වෛ
 තසික දුක්ඛය තෙමේ විවාරා දුක්ඛගත්තුවු බැවින්ද උපක්‍රමයටද
 අප්‍රකටවන බැවින්ද ප්‍රතිච්ඡින්න දුක්ඛනම්වේ. වතනිංස කම්කර
 ණාදීන් සමුදානවු ආබාධය තෙමේ නොවිවාරාම දුක්ඛගත්තුවු
 බැවින්ද උපක්‍රමයට ප්‍රකටවන බැවින්ද අප්‍රතිච්ඡින්න දුක්ඛ නම්
 වේ, දුක්ඛ දෙමුනිනශොපායාසසංඛ්‍යාන දුක්ඛසත්‍යයතබා දුක්ඛ
 සත්‍ය වහහයෙහි ජාතපි දුක්ඛා යනාදීන් ආගතවු ජාතසාදංසසු
 සියල්ලද ඒ ඒ දුක්ඛයටවසනු භාවයෙන් පරිභාය දුක්ඛනම්වෙයි
 දුක්ඛය වනාහි නිෂ්පයඝාය දුක්ඛනම්වෙයි.

කිසේමැනෝ. විගුඨිමානියෙහි

කසොපන සා දුක්ඛානි වෙ අනෙකෙසං දුක්ඛානං වජ්ඣභාව
 නො අනෙකානිති දුක්ඛානි සෙය්‍යපීදං දුක්ඛ දුක්ඛං විපරිණාම දු
 ක්ඛං සංඛාරදුක්ඛං උපිච්ඡින්නදුක්ඛං අපාච්චින්නදුක්ඛං පරිභාය
 දුක්ඛං නිපපරිභාය දුක්ඛං ති පසු කායික වෛතසික දුක්ඛ වෙද
 නා සමුදානා නාමිද්ධාදි දුක්ඛානා දුක්ඛ දුක්ඛානා වුච්ඡිනාති

සුඛවේදනා විපරිණාමේ දුක්ඛුප්පතති හෙතුනො විපරිණාම දුක්ඛං උපෙඛාවේදනා වෙච අවසෙසාව තෙහුමිකා සංඛාරා උදයබ්බය පරිපිළිභිතතා සංඛාර දුක්ඛං කණ්ණසුල දන්තසුල රාගජ පරි ලාභ දෙසජ පරිලාභාදි කායික වෙනසිකො ආබාධො පුච්ඡිතා ජාති තබ්බතො උපකකමස්සව අපාකව භාවතො පටිච්ඡන්ත දුක්ඛං චතතිංස භාමකරණාදී සමුදානො ආබාධො අපුච්ඡිතා විජාතිතබ්බතො උපකකමස්සව පාකට්ඨාවතො අප්පට්ච්ඡන්ත දුක්ඛං ඔපෙච්චා දුක්ඛ දුක්ඛං සෙසං දුක්ඛ සච්චවිහංගෙ ආගතං ජාත්‍යාදි සබ්බමපි තස්ස තස්ස දුක්ඛස්ස චජ්ඣභාවතො පරියාය දුක්ඛං දුක්ඛ දුක්ඛං පන නිප්පරියාය දුක්ඛංති වුච්චතිසි-අපිච-මේ සතිතෙම මවු කුස උපදිනු ලබන්නේ උත්පල පුණ්ඩරිකාදි යෙහි උපදනා කෙසරු සෙසින් එහි උපදනේද නොවෙයි. ආදි ශබ්දයෙන් මුක්තා මාණික්‍යාදි රත්නයෙක උපදනේද නොවෙයි. කොතැනක උපදිදයත් ආමාසයෙන්යට පකාසයෙන් උපරි භාගයෙහි උදර පටලය හා පිටසිකන්ටක දෙදෙනාගේ මධ්‍ය යෙහි පරම සම්බංධවු බොල්වු ඇදීරි ඇති පිත්සෙම් පුයා රුධිර පැසුනු ආගර නොපැසුනු ආගර යනාදි නානාප්‍රකාර කුණප ගනුයෙන් පරිභාවිතවු අතිශයින් දුගීකවු පවතින් හැසිරෙණ ලද අභිමානු වු ජිගුප්ථා මාතෘ කුක්ෂි ප්‍රදේශයෙහි පුත්මත්ස්‍ය පුතිකුල්මාසසූරුකායෙහි ක්‍රිමියක්නු මෙන් උපදනේය එසේ උපන් තැනැත්තෝ දසමාසයක් දවස් මව්කුසිති සමභවිමෙන් පත්‍රප්‍රභයෙහි හුයන බෙහෙදක් සෙසින්ද පිටිපිබෙක් සෙසින් දනුලබන්නේ යටිගනෙකහි යබනලද සංකුචිතවු හස්තවය ඇතිව උකකුටුකයෙන් හිදිනා බැවින් ආකුචන ප්‍රසාරණාදි රහිතවු අභිමානු දුක්ඛයක් අනුභව කෙරෙයි මේ ගර්භාවක්‍රාන්ති මූලක දුක්ඛතම්ඵලේ,

එසින් කිහි විශුද්ධිමාගීසෙහි;

අයංගිසතො මාතුකුච්ඡිමහි නිබ්බත්තමානො ත උප්පල පද්ම පුණ්ඩරිකාදීසු නිබ්බත්තත් අට්ඨො හෙයා ආමාසයස්ස උපරිඋකකාසයස්ස උදර පටල පිසිකණ්ටකානං වෙමජ්ඣෙකි පරම සම්බාධෙ නිබ්බන්ධිකාරෙ නානා කුණප ගනු පරිභාවිත පරම දුගගනුපවන ච්චරිතො අධිමත්ත ජේගුචේඡි කුච්ඡිපා දෙසෙ පුති මච්ඡ පුතිකුමාස චජුතිකාසු කිමවිග නිබ්බත්තති සො තත් නිබ්බත්තො දසමාසෙ මාතුකුච්ඡිසමභවෙන උස්මනාපුට පාකං විය පච්චමානො පිඨපිණ්ඩිවිග සෙදියමානො සමමිජන ප්‍රසාරණාදි රහිතො අභිමානං දුක්ඛං පච්චිකු භොතිති ඉදං භාජු භූමිකාගතානා මූලකං දුක්ඛංගි.

යම්බද්‍රවු ඔහු ඔව්නොමෝ වහා පැකිලෙන ගමන නිසිදන ව්‍යුහාන පරිවහිතාදී අපේක්ෂාගරණ කාලයෙහි සුරාධුනි ගසන ගත දික්ලොම් ඇති එළුවෙකුමෙන්ද අභිගුණ්ඨික ගසනගතසපී පොතකයෙකු මෙන්ද තමහට අභිමුඛ කොට ඇදීම් වශයෙන් ආකම්ණ විසින්ද ගාත්පසින් ඔබ්නොබ අත් දුම්මෙන් පරි කම්ණ විසින්ද අබොමුඛ කොට වලතය කිරීමෙන් අවධුනන විසින්ද උග්ඛි මුඛ කොට වලතය කිරීමෙන් නිඛුනන විසින් දුග්ග යනාදීන් විසින් උපක්‍රමයෙන් අභිමානු වූ දුර්වානුහව කෙ රෙයි මව සිතොදකපාන කාලයෙහි තරුණ වුණ්‍යදගවු ඉතා සිවුමැලිවු ගර්භගත ශරීරය සවලපවු සිතාදියක් සමනොවන බැවින් සිත තරකයෙහි උපතනාක් සෙසින් උණුවු යාගු බත් ආදිය අපේක්ෂා ගරණ කාලයෙහි අහාර වර්ෂයෙන් වටකරණලද් දක්නු සෙසින් ලුණු ඇඹුල් අපේක්ෂාගරණ කාලයෙහි සැතින් කෙදිහෙලා ලුණු ඇඹුල් ගල්වා කරණ බාරාපතවර්ෂාදි කම්ම කරණ ප්‍රාජායක්නු මෙන් නිවු වු බොල්වු දුකකානුහව කෙරෙයි මේ ගර්භ පරිහරණ මූලක දුකකතමිවේ.

කිසේමැනෝ

යං පත සො මාතු සහසා උපකකලන ගමන නිසිදන වුසාන පරිවහනාදිසු සුරාධුනන ගන්ගතො ඵලකොවිග් අභිගුණ්ඨික ගන්ගතො සප්පොතකො විග්ව ආකඩ්ඪන පරිකඩ්ඪන ඔඩුනන නිවුනනාදි උපකකමෙන අභිමනනං දුකකමනු භවති යමමාතු සිතුදකපාන කාලෙ සිතතරකුප්පනො විග් උණුගාගු හතතා දිති අපේක්ෂා ගරණකාලෙ අහාරවුසි සමපරි කිණ්ණොවිග් ලො ණ්ඛිලාදී අපේක්ෂා ගරණ කාලෙ බාරාපතවර්ෂාදි කම්ම කරණ ප්‍රාජායක් නිබබ්බං දුකකමනුහොති ඉදංගත පරිහරණ මූලකං දුකකංසි-සඤ්ඤා යාගට්. මුසගර්භයසි කියතලද සරස්වු ගර්භ ඇති මාතාවගේ මිත්‍රා මාත්‍රා සුගාඡ්ඡයන් විසිනුද අදගීනියවු දුකකානුහවති සථානෙය් ඡෙදනඵාලනාදි විසින් යම් දුකක යක් විදුරා ලබනු ලද්දි මේ ගර්භ විපතනිමූලක දුකකතමිවේ.

එසින් කිහ.

යමනසුමුලන ගභාය මාතුයා මිත්‍රා මව්සුගඡ්ඡාදිතිපි අදසනාරගෙ දුකකුප්පනතියානෙ ඡෙදන ඵාලනාදිති දුකකං උපඡ්ඡති ඉදං ගත විපතනිමූලකං දුකකං”යි. විජායමාන මාතා සභිකාත වදනනාවු මාතාවගේ කම්මඡවාතයන් විසින් උග්ඛිව පාදව අධිශිරොභාවගෙන් පෙරලා කරක ප්‍රාජායක්

බිඳු අතිහයානක යෝනිමාගීයව පිලිපත්තු ලබන්නන්ගේ හේ වත් ප්‍රතිපාද්‍යමාන සත්‍යයාගට රමසාභිපබවු යෝනිමුඛයෙන් තාලවර්ණලය කුමකාවර්ණද්‍රව කිසිකලද කෙසි සිදුරකින් නික් මෙන්නාවු ඇතෙකුටමෙන් සංඝාත පවිත්‍රයෙන් විවුණකිමාන නිරිසතක්ගටමෙන් යම් දුකක් උපදීද මේ විජායනමුලක දුකකි නම්වේ.

එසින් කිහි.

යං විජායමානාය මාතුයා කමම ජෙහි වාතෙහි පරිවතෙන භා නරකපපාතකං විය අතිහයානකං යෝනිමයං පටිපාතිය මානසා පරම සමාධෙත යෝනිමුඛෙත තාලවර්ණලෙත විය නිකකකිසිය මානසා මහානාගසා නරක සත්‍යයා වියව සංඝාත පබ්බතෙහි විවුණකිමානසා දුකකි. උපපජ්ජති ඉදං විජායන මුලකං දුකකිංයි.

ජාත සත්‍යයාගට අලුත් වණයක් වැනි ශරීරඇතනාගට අත් ගැසීමෙහි හෙවත් ඇලවීමෙහි නැගැවීමෙහි බොවනයෙහි රෙදි කහින් පරිමිදී නාදියෙහි හිදිකටුකුහින් පිදිනා බදුව කර මුව හතින් පලන බදුව යම් දුකකියක් උපදීද මේ ගතියෙන් බහිනිස් ක්‍රමණ මුලක දුකකි නම්වේ.

එසින් කිහි.

යං වාපන ජාතසා නරුණවණ සදිසසා සුකුමාර සරීරසා හත්තහණනභාපන බොවන වොල පරිමජ්ජනාදි කාලෙ සුවිමුඛ මුර ධාරවිජ්ජන ඵාලන සදිසං දුකකි. උපපජ්ජති ඉදං මාතු කුට්ඨි තො බහිනිකමණ මුලකං දුකකිං-යි.

එසින් මනෙතෙහි ප්‍රවාතනිය තමාම තමගට වධකරනුවගට අවෙලකවුනාදී වශයෙන් ආතාපනයයි කියනලද හිරබලාසිවිම් ආදී විසින් විශේෂයෙන් තැවීමය පරිතාපනයයි කියනලද පව තාපනයෙන් හාත්පසින් තැවීමය යන මේ අනුයෝගයෙහි යුක්තයගට ක්‍රොධ වශයෙන් අභුජමානගට රජු විසින් උද්බසා මානගට යම් දුකෙක් උපදීද මේ ආත්මොපක්‍රම මුලක දුකකිය නම්වේ.

එසින් කිහි.

යං තතොපරං පවතතියං අතතනාව අතතානං වධෙනාසා අවෙලක වනාදි වසෙන ආතාපන පරිතාපනානුයෝග මනුසුන් තසා කොඨ වසෙන අභුඤ්ඤානසා උබ්බකිත්තසාව දුකකි. හොති ඉදං අතනුපකකම මුලකං දුකකිං-යි.

අනුන් කෙරෙන් වඩබිකිනාදීන් අනුභව කරන්නාහට යම් දුකකියෙන් උපද්ද මේ පරොපක්‍රමමූලක දුකකිය ගර්භපරිහරණ මූලක දුකකිය ගර්භවිපතති මූලක දුකකිය විජායන මූලක දුක්ඛය ගර්භයෙන් බිහිනිෂ්ක්‍රමණ මූලක දුකකිය ආනෙමාපක්‍රම මූලක දුකකිය පරොපක්‍රම මූලක දුකකිය යන මේ ආදී අනෙක දුකකියන්ට මුල්වන හෙයින් ජාති දුකකි නම්වේ, ජරා දුකකිය නම් කවරයත්? ජරායෙන් ජිණ්ණයාගේ අත්බැව ජරපත්සකට යක් සෙයින් බලරහිතවෙයි, ඉදිම් සිටිම් සක්මන් කිරීම් උදෙසා උත්සාහකරන්නාහටද බලවත්වූ කායදුකකියෝ උපදිත් යම් කාරණයකින් ලදරු කාලයෙහි සුක්ෂ්මවූ සකවිෂය සුවයෙන් ගන්නට පොහොසත්වූ චක්‍ෂුරාදී ඉන්ද්‍රියයෝ ජරාප්‍රාණායහට පරිපක්‍ඛ අලුලිත අවිසදවූයේ ඔහුදරිකවූ සතවිෂය ග්‍රහණයට අසමත්වේද ඒ කාරණයෙන් පුත්‍රදරාවන් පුළුඹෙහිමෙන් රක්‍ෂා කරන්නට අසමත් වන්නාහට පුත්‍රදරාවන් විසින් අවඥකරණ බවට නිසිවන බැව්නුදු දුඃඛදෙශමිතසස උපද්දි මෙසෙයින් අඛ්‍ය ප්‍රත්‍යඛ්‍ය භෞතිලස ඉන්ද්‍රිය විකාරවිරූපතා යෝග්‍ය වන විනාශය විශ්චිතානි සමානි විප්‍රවාස පරිභවාදී අනෙකප්‍රකාරවූ කායික වෛතසික දුකකි උපද්දි ජරාව එයටම ව්‍යුත්ප්‍රේ.

එයින් කිහි.

අඛ්‍යානං සිටිලිභාවා ඉන්ද්‍රියානං විකාරතො
 යොබ්බතස්ස විනාසෙන බලස්ස උපසාතතො,
 විප්‍රවාසාසාසතාදීනං පුත්‍රතදරෙහි අයතනො
 අපසාදනියතො වෙව භීයොසා බාලතත පතනියා.

පපෙපාති දුක්ඛං යංමවෙමා කායි කං මානසං තථා
 සබ්බමෙ තං ජරාහෙතු යස්මා තස්මා ජරා දුඛා—යි.

මෙසෙයින් ජරාදුකකිය දතයුතුයි. ජරා මතු දුක් නොවෙයි මරණයද දුක්වන්නේය මරණය නම් කීමයත්?

යං තෙසං තෙසං සත්‍යානං තමහා තමහා සත්‍ය නිකායා
 වුත්තිවචනතා හෙදෙ අනාරාධානං මවුටු මරණං කාල කිරියා
 බක්ඛානං හෙදෙ කලෙබරස්ස නිකෙඛපො ඉදං වුච්චති භික්ඛමච
 මරණං—යි.

යනුවෙන් වදාරණලද්දේ මරණය නම්වේ, මෙසෙයින් දුක් වනලද මරණය කවරහෙයකින් දුක්වියයත්? කායික දුකකි යුක්ත වස්තුප්‍රියෙයින් දුකකි නම්වේ.

එයිත් කීහ.

පාපයක් පාප කමොදි නිමිගන මනුපයානො
 හදදසොයා පස හනනයා විශොගං පියවනුකං.
 මියමානසා යං දුකං මානසං අවිසෙසනො
 සබ්බෙ සංවාපියං සනිබ්බිතවෙජ්දනාදිකං.
 විතුජ්ජමානධම්මානං ගොති දුකං සරීරජං
 අසග්ග මප්පනිකාරං දුකයෙස නසයිදං යතො
 මරණං වනුතෙන නං දුකං මිවෙව්වහාසිතං—සී.

මේ මරණ දුකයෙහි විනිශ්චයයි. සොකා දුකය කෙසේදයත්?

කතමොව භික්ඛවෙ සොකො යො ඛො භික්ඛවෙ අඤ්ඤා
 තරඤ්ඤා තරෙන ව්‍යසනෙන සමන්තාගතස්ස අඤ්ඤාතරඤ්ඤා
 තරෙන දුකං ධම්මෙන චුළුස්ස සොකො සොවනා සොවිතතනං
 අනොසා සොකො අනොසා පරිසොකො අයං වුව්වති භික්ඛවෙ
 සොකො—සී.

යනුවෙන් වදාරණලද්දේ සොකය නම්වේ, සොකය කුමක්
 හෙයින් දුක්විදයත්? සොකය නම් ඤාතිව්‍යසනාදියෙන් සත
 යන්ගේ හෘදයට වැද විසසල්ලයක් සෙයින් විසපෙවුහුලක් සෙ
 යින් හෘදය විදිසි නැවත භූසංප්‍රාප්ත තප්ත නාරාව හෙයින් හෘ
 දය දවසි යම්කරුණෙන් ව්‍යාධි ජරා මරණාදී ප්‍රභෙද ඇති තෙ
 කවිධ දුකය ඵලවාද, කීසේදයත්? දුච්ඡලවූද සොකයෙන් වහා
 ජරාවට පැමිණෙන බැවින් සොකයම ජරාවද ඵලවසි බලවත්
 සොකයෙන් අනිසාරාදි ව්‍යාධි වන බැවින් සොකයම ව්‍යාධියද
 ඵලවසි වෛපුල්‍යප්‍රාප්ත සොකයෙන් ලයපැලි මියන බැවින්
 සොකයම මරණදු ඵලවන්නේවේද ඒ කාරණයෙන් සොකය
 දුකය නම්වේ.

එයිත් කීහ.

සත්තානං හදයං සොකො විස සල්ලංව තුජ්ජති
 අග්ගි තඤ්ඤාව නාරාවො භූසංවඛිගතෙපුත
 සමාවහතිව ව්‍යාධි ජරා මරණ හෙදතං .
 දුකමපි විවිධං යසමා තසමා දුකකාති වුව්වති.

මේ සොක දුක්ඛයෙහි විනිශ්චයයි. පරිදෙවය කෙසේදයත්?

මොඛො භික්ඛවෙ අඤ්ඤා තරඤ්ඤා තරෙන ව්‍යසනෙන
 සමන්තාගතස්ස අඤ්ඤා තරඤ්ඤා තරෙන දුක්ඛං ධම්මෙන චුළුස්ස

ආදේවො පරිදේවො ආදේවිඤ්ඤාං පරිදේවිඤ්ඤාං ආදේවත්ථ
පරිදේවනා අයං වුව්චි භික්ඛවෙ පරිදේවො-සි.

යනුවෙන් වදාරණලද්දේ පරිදේව නම්වේ, පරිදේවය කුමක්
හෙයින් දක්වදයත්? සොක නැමති විෂපිත සලලයෙන් විහ
තව ගඩනුලබන්නාවූ සත්ත්වයෙකු මේ යම්ගෙයකින් කට දනනාව
රණ උගුරු විසලීම් වශයෙන් නොඉවසිය හැකිවූ අභිමානු වූ යම්
දුක්ඛයකට පැමිණෙද ඒ කාරණයෙන් පරිදේවය දුක්ඛයයි
කියා බුදුන් විසින් වදාරණලදී,

එයින් කිහි.

යං සොක සලල විහතො පරිදේවමානො
කණ්ණිකාභි තාලුකලසොසජ්ජමපසංයානං
භිසංයාති මතත මගිගච්ඡති යෙව දුක්ඛං
දුක්ඛනති තෙන හගවා පරිදේවමාන-සි.

මේපරිදේවදුක්ඛයෙහි විනිශ්චයයි. දුක්ඛ දුක්ඛයනම්කවරහයත්?

කතමව භික්ඛවෙ දුක්ඛං යං ඛො භික්ඛවෙ කායිකං දුක්ඛං
අසාතං කාය සම්පස්සජ්ජං දුක්ඛං අසාතං වෙදසිතං ඉදං වුව්චි
භික්ඛවෙ දුක්ඛං-සි.

යනුවෙන් මහාසතිපඨානයෙහි වදාරණලද්දේ දුක්ඛය නම්
වේ, හේ කුමට දක්වදයත්? දුක්ඛය නම් කායිකදුක්ඛය ඒකායික
දුක්ඛය පිළිගතකිරීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය දුෂ්ප්‍රාඥයන්ට
දෙවර්තනස්‍ය උපදවන බව කාතසයකොට ඇත්තේය. කායිකා
බාධය ප්‍රත්‍යුපස්ථානකොට ඇත්තේය දුක්ඛයවනාහි දුක්ඛ
දුක්ඛයහෙයින්ද සිතට දුක්ඛප්‍රතිත හෙයින්ද දුක්ඛ නම්වේ.

එයින් කිහි.

දුක්ඛං නාම කායිකං දුක්ඛං තං කායපිළිගත ලක්ඛණං දුප්ප
ඤ්ඤානං දොමනස්සකාරණං කායිකාබාධපච්චුප්ඨානං දුක්ඛං
පන දුක්ඛ දුක්ඛතො මානසං දුක්ඛාවහනතො ච-සි.

ව්‍යාපාද සම්ප්‍රයෝගයෙන් රහතුන් අනාගාමීයන් බොහෝ
සත්ත්වයන්ට කායිකවේදනාව සිත්හි දොමනස් ඉපදවිය නොහෙ
තබැවින් “දුප්පඤ්ඤානං දොමනස්සකාරණං”යි කීහැයි යෙන්. මේ
දුක්ඛයෙහි විනිශ්චයයි. දෙවර්තනසය කෙසේදයත්?

කතමව භික්ඛවෙ දොමනස්සං යං ඛො භික්ඛවෙ වෙනසිකං
අසාතං මනෝසම්පස්සජ්ජං දුක්ඛං අසාතං වෙදසිතං ඉදං වුව්චි
භික්ඛවෙ දොමනස්සං-සි.

යනුවෙන් වදාරණලද්දේ දෛශමිනසායන නම්වේ. හේ කුමකින් දුක්විදගත්? දෛශමිනසායන නම් සිතට දුක් එළවන්නේය ඒ දෛශමිනසායන සිතට පිඩාකිරීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය සිත්හු වෙහෙස කාර්යයකොට ඇත්තේය සිතට ව්‍යාධි එළවන බව ප්‍රත්‍යුපස්ථානකොට ඇත්තේය දුකකි වතාහි දුකකි දුකකි හෙයින්ද කායිකදුකකි එළවන හෙයින්ද වෛතසිකදුකකි හෙයින් සමන්විතවූයේ හිසකෙස් වතා හඬ හි ලෙහි අත් සපත් ඇඹ රෙහි ආවර්තනය වෙති පෙරලෙහි උෘඪවපාදව හෙති තමාගේ ශරීරය ඇතහැත්මෙන් තොටාගැත්මෙන් යසුනු එළවති නැ යෙනු පිණිස විසකති රජුයෙන් උද්බකිතය කෙරෙහි ගින්නට ප්‍රවිෂ්ටවෙති නානාප්‍රකාර දුක් අනුභව කෙරෙහි යනු දක්වන්නට කිහි.

දෛමනසායන මානසිකං දුකකිං තං විතතපිලනලකිණං මහො විසාතරසං මානසං ව්‍යාධිපච්චාසානං දුකකිං පන දුකකි දුකකිතො කායිකදුකකිං වහනතොව වෙතොදුකකිං මපපිතාහි කෙසෙපකිරිය කඤ්ඤාති උරාති පතිපිංසෙනති ආවට්ටනති විවට්ටනති උඛපාදං පතනති සත්ථං ආහරනති විසංඛාදනති රජුයා උඛකිනති අග්ගිං පටිසන්ති නානප්‍රකාරං දුකකිං අනුභවනති—යි.

මේ දෛශමිනසායනයෙහි විනිශ්චයයි. උපායාසය කෙසේදගත්?

කතමොව භික්ඛවෙ උපායාසො යොබොභික්ඛවෙ අඤ්ඤාතර ඤ්ඤාතරෙණ ව්‍යසනෙන සමනනාගතස්ස අඤ්ඤාතර ඤ්ඤාතරෙණ දුකකිධමෙත පුළුස්ස ආයාසො උපායාසො ආයාසිතතං උපායාසිතතං අගංවුචති භික්ඛවෙ උපායාසො—යි.

යනුවෙන් වදාරණලද්දේ උපායාසනම් ඒ කුමකින් දුක්විදගත්, උපායාසනම් ඤ්ඤාතිව්‍යසනාදීන් පහරණු ලබනනාහට අභිමානු වූ විතත දුකකිගත් උපයනලද වෙහෙසංඛ්‍යාත ප්‍රතිඝයම 'භුසංඛාදන උපාදානං, යනුවෙන් "භුසො ආයාසො" යනාදීන් දක්වනලද ඒ උපායාසය තෙමේ සිතදහනය කිරීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය. තතඛව කාර්යය කොට ඇත්තේය විසාද බව ප්‍රත්‍යුපස්ථානකොට ඇත්තේය හෙතෙම විතතපරිදහනාදීය චිත බැවින් දුකකිනම්වෙ දක්වනලදමැයි.

විතතස්ස පරිදහනා කායස්ස විසාදනා ච අභිමතතං

යං දුකකිඛුපායාසො ජනෙති දුකකිං තතො වුතෙතො—යි,

මේ උපායාසයෙහි විනිශ්චයයි. අප්‍රිය සම්ප්‍රයෝගය නම් කෙසේදයත්? අප්‍රිය සම්ප්‍රයෝගය නම් අමනාප සතිසංස්කාරයන් හා සමග සමෝධානය හෙවත් එක්වීමය හේ අනිෂ්ට සමෝධානය ලක්ෂණ කොට ඇත්තේය විඤ්චිකාතය කාන්තයකොට ඇත්තේය අනන්‍ය භාවය වැටහීමකොට ඇත්තේය දුකකයට වස්තුබැවින් දුකකය නම් වෙයි.

එයින් කිහි.

දිසවාට අපටියෙ දුකකිං පඨමං හොති වෙනසි
නදුපකතම නමනුත මථ කායෙ යතො ඉධ
තතො දුකඛ වයසාපි වජ්ඣතො සො මහෙසිනා
දුකෙඛා වුතෙතාති විසෙද්දෙයො අපටියෙහි සමාගමො-යි

මේ අප්‍රිය සම්ප්‍රයෝගයෙහි විනිශ්චයයි. ප්‍රිය විප්‍රයෝගය නම් කීමයත්? ප්‍රිය විප්‍රයෝගය නම් මනාප සතිසංස්කාරයන් කෙරෙත් වෙන්වනබවය හෙතෙම ඉෂ්ටවස්තුහුගේ වෙන්වීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය සොකොත්පාදය රසකොට ඇත්තේය ව්‍යසනය ප්‍රභූපසාරානකොට ඇත්තේය සොක දුකකයට වස්තු වු හෙයින් හෙද දුකකි නම්වේ,

එයින් කිහි.

ඤ්ඤාධිකා දිවියොහා සොකසරයමපටිතා විතුල්ලනති
බාලායකො තතොයං දුකෙඛාති මතො පියවියොහො-යි.

මේ ප්‍රිය විප්‍රයෝගයෙහි විනිශ්චයයි, යම් කාමති දෙකක් නොලැබීම කෙසේදයත්? මෙහි වනාහි,

කතමම භික්ඛවෙ යමපිච්ඡං නලහති තමපිදුකකිං ජාතිධම්මා
නං භික්ඛවෙ සත්තානං එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජති අහො වත මයං
න ජාති ධම්මා අස්සාම නව වත නො ජාති ආගච්ඡෙය්‍යාති න
බො පනෙනං ඉච්ඡාය පතතබ්බං ඉදමපි යමපිච්ඡං නලහති තමපි
දුකකිං ජරාධම්මානං භික්ඛවෙ සත්තානං එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජති
අහො වත මයං න ජරාධම්මා අස්සාම නව වත නො ජරා ආග
ච්ඡෙය්‍යාති නබොපනෙනං ඉච්ඡාය පතතබ්බං ඉදමපි යමපිච්ඡං
නලහති තමපි දුකකිං. ව්‍යාධිධම්මානං භික්ඛවෙ සත්තානං එවං
ඉච්ඡා උප්පජ්ජති අහො වතමයං න ව්‍යාධි ධම්මා අස්සාම නව
වත නො ව්‍යාධි ආගච්ඡෙය්‍යාති නබොපනෙනං ඉච්ඡාය පතත
බ්බං ඉදමපි යමපිච්ඡං නලහති තමපිදුකකිං මරණධම්මාණං
භික්ඛවෙ සත්තානං එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජති අහො වත මයං න

මරණ ධර්මය අසාම නව වන නො මරණ. ආගවේශයාති න
 බොපනෙතං ඉවත්ය පතනබ්බං ඉදම්පි යම්පිවත් නලහති තම්පි
 දුක්ඛං සොකධර්මානං භික්ඛවෙ සත්තානං එවං ඉවත් උපපජ්ජති
 අහොවන මයං න සොකධර්මය අසාම නව වන නො සොකො
 ආගවේශයාති-පෙ-දුක්ඛං පරිදෙවධර්මානං භික්ඛවෙ සත්තානං
 එවං ඉවත් උපපජ්ජති අහො වන මයං නපරිදෙව ධර්මය අසාම
 නවවන නො පරිදෙවො ආගවේශයාති-පෙ-දුක්ඛං. දුක්ඛධර්මා
 නං භික්ඛවෙ සත්තානං එවං ඉවත් උපපජ්ජති අහො වන මයං
 න දුක්ඛධර්මය අසාම නව වන නො දුක්ඛං ආගවේශයාති
 -පෙ-දුක්ඛං දෙමනස්ස ධර්මානං භික්ඛවෙ සත්තානං එවං ඉවත්
 උපපජ්ජති අහො වන මයං න දෙමනස්සධර්මය අසාම නව වන
 දෙමනස්ස ආගවේශයාති-පෙ-දුක්ඛං උපායාසධර්මානං භික්ඛ
 වෙ සත්තානං එවං ඉවත් උපපජ්ජති අහො වන මයං න උපා
 යාසධර්මය අසාම නව වන නො උපායාසො ආගවේශයාති න
 බොපනෙතං ඉවත්ය පතනබ්බං ඉදම්පි යම්පිවත් නලහති තම්පි
 දුක්ඛං.

යනුවෙන් වදාරණ ලද්දේ යම් කැමති දෙයක් නොලැබීම
 යන්නෙහි විභාගයයි. හෙද අලභ්‍යමාන වස්තූහුගේ කැමතිවීම
 ලක්ෂණයකොට ඇත්තේය ඒ අලභ්‍යමානවස්තුව පශ්චාත්තාප
 කිරීම කෘතන්‍යය කොට ඇත්තේය. ඔවුන්ගේ අසම්ප්‍රාප්තවීම ප්‍රත්‍ය
 පස්ථානකොට ඇත්තේය දුක්ඛයට වස්තු හෙයින් හෙද දුක් නම්වේ,

එසින් කිහි.

තං තං පත්තං මානානං තස්ස තස්ස අලාභනො

යං විශ්වාතමයං දුක්ඛං සත්තානං ඉධ ජායති

අලබ්‍යනෙය්‍ය වජ්ඣනං පත්තාතස්ස කාරණං

යසමා තසමා ජිනොදුක්ඛං ඉවත්තා ලාභමබ්බුච්ඡි-සි.

මේ ඉවත්තා ලාභයෙහි විනිශ්චයයි. සංක්ෂෙපයෙන් පවුපාදු
 න කකිකිදුක්ඛය කෙසේද යත්? මේ සත්‍ය නිද්දේශයෙහි ජාතිප්‍රභූත
 කොට යම් දුක්ඛයෙක් කියන ලද්දේද දුක්ඛකිකිකි පාලිය පභිත
 සූත්‍රාදියෙහි ඒ කියන ලද්දේ මෙහි ස්වරූපයෙන් නොකියන ලද්දේ යම්
 දුක්ඛයෙක් ඇද්ද ඒ සියලු දුක්ඛය ම උපාදුත සකකිකිකි හැර නො
 ලැබෙයි යම් කාරණයෙකින් සංක්ෂෙපයෙන් උපාදුත සකකිකිකි
 කෙරෙත් මේ දුක්ඛයෝ වෙද්ද ඒ කාරණයෙන් දුක්ඛසත්‍යය
 දෙශනා කරණ බුදුන් විසින් උපාදුත සකකිකිකි වදාරණ ලද්දේ
 යයි යනු දක්වන්නට කිහි.

ජාතිප්පභූතීං දුක්ඛං යං වුත්තමිද කාදිනා
අවුත්තං යච තං සබ්බං විනා එතෙ න විජ්ජති
යසමා තසමා උපාදනකකිකිං සංඛෙපතො ඉධ
දුක්ඛානි වුත්තා දුක්ඛන්තා දෙසකෙන මහෙසිනා-හි.

මෙහි සචස්සකකිකිකි නම්

භූතප්පසාදවිසයා භාෂවා හදයමිච්චි
ජිවිතාභාරරූපෙහි අභාරස විධං තථාති.

යනුහෙයින් ආබ්බලාසණ්ඩු පෘථිවිධාතුය දුචලාසණ්ඩු අප්
ධාතුය උෂණ්ඩු ලාසණ්ඩු තෙජෝධාතුය චලනලාසණ්ඩු වායෝ
ධාතුය යන භූතරූපය. රූපද්වයකට කාරණාවූ චක්ෂුෂ්ප්පසාදය
ශබ්දශ්‍රවණයට කාරණාවූ ශ්‍රෝත්‍රප්පසාදය ගනිත්‍රාණයට කාරණාවූ
ස්පර්ශප්පසාදය රසාස්වාදයට කාරණාවූ ජිව්වාප්පසාදය සප්තීග්‍රහ
ණයට කාරණාවූ කායප්පසාදය යන ප්‍රසාදරූපය. චක්ෂුවට ගොව
රවු රූපාලම්භනය ශ්‍රෝත්‍රයට ගොවරවු ශබ්දාලම්භනය ස්පර්ශයට
විෂයවූ ගනිත්‍රාලම්භනය ජිව්වාචට විෂයවූ රසාලම්භනය කායෙත්‍රී
යට විෂයවූ කායාලම්භනය යන විෂයරූපයෝය. සත්‍රිභාවය
පුරුෂභාවය මනෝධාතු මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුන්ට අධාරවූ
භාදයවස්තුවය දෙහසවිතීයට කාරණාවූ රූපජිවිතෙත්‍රීයය
ශරීරය පවත්නාවූ ඕපාරූපය යන මේ අටලොස් වැදූරැම්වූ
රූපයෝ රූපසකකිකි නම් වේ ඉට්ඨානුභවනලාසණ්ඩු සුඛවේද
නාවය අනිට්ඨානුභවනලාසණ්ඩු දුක්ඛ වේදනාවය මධ්‍යස්ථානු
භවන ලාසණ්ඩු උපෙක්ෂා වේදනාවය යන වේදනාත්‍රය
වේදනා සකකිකිනම්වේ. රූපාදී අරමුණු ඇදිනගැනීම සච්චාව
කොටඇති සංඥාව සංඥා සකකිනම්වේ.

සංඛාරො වෙනතා ඵ සස්සා මනකකාරො සුභතීති
තකෙකා වාරො ච වායාමො පිතිජ්ඤෙහි මොකකතා
සඛාසතිතිරොත්තප්පං වාගො මෙත්තාමති පුත
මජ්ඣිමනිකා ච පසස්සි කායචිත්තවසා දුචෙ.

"ලුත්තා මුදුකමඤ්ඤ පාඤ්ඤාමුජ්ජතා තථා
ද්‍යාමුදු මිච්ච්චාව කමන්තා ජිවසංචරො
ලොභො දොසොච මොහොච දිහි උච්චිතෙචච
අතිරික මනෝහතප්පං විචිකිච්ඡිත මෙ'වච.

ඉතො ඉසාරා මචෙජ්ච කුකකුචං පිතමිඛකං,
ඉති එතානි පඤ්ඤා සංඛාරකිකිකි සඤ්ඤාතා.

යනුහෙයින් සංස්කාරයවෙනන්වය ස්පශ්‍ය මනස්කාරය අරුපථවිනෙත්‍රියය එකාග්‍රතාවය විතකීය විචාරය විකර්ම ප්‍රිතිය ඡන්දය අභිමෝක්ඛය ශ්‍රමාවය සමානිය හිරිය ඔත්තප්පය අලොභය අවෙමය අමෝහය තත්‍රමඛ්‍යස්සතාවය කායපස්සභි විතත පස්සභි දෙදෙනය කායලුහුභි විතත ලුහුභි දෙදෙනය කාය මාදුභි විතතමාදුභි දෙදෙනය කායකමමඤ්ඤතා විතත කමමඤ්ඤතා දෙදෙනය කායප්‍රගුණ්‍යතා විතතප්‍රගුණ්‍යතා දෙදෙනය කායසාප්පතා විතතසාප්පතා දෙදෙනය කරුණාවය මුදිතාවය සමසක්වාමය සමසක් කමානතය සමසක් ආජිවය ලොභය වෙමය මෝහය මිත්‍යාදූෂරිය ඔෆ්ඛතය අහිරිකය අනොත්ත ප්‍පය මානස ජ්‍යාය මාත්සයනීය පඤ්චාත්තාපය ජිතය මිඛය යන මේ පණස් වෛතසික ධර්මයෝ සංස්කාරසකකි නම්වේ. විසයවිජානන ලක්ෂණයෙන් එකවිධවූ කුසලාකුසල අව්‍යාකාත වශයෙන් ත්‍රිවිධවූ කාමාවචර රූපාවචර අරූපාවචර ලොකොත්තර වශයෙන් චතුර්විධවූ වෙදනා ඥාන සංස්කාරාදී හෙදයෙන් එකුත් අනුවක් පමනැතිවිතතය විඤ්ඤසකකි නම්වේ මෙපවසකකියෙහි.

එනපිණ්‍ඩුපමං රූපං වෙදනා බුබුලුපමා,
මරිටිකුපමා සඤ්ඤා සංඛාරා කදලුපමා
මායුපමං ච විඤ්ඤාණං දෙසිතා දිවබ්බකුතා

යනුහෙයින් රූපසකකිය පෙණපිඬකට බදුවූ උපමා ඇත්තේය වෙදනාසකකිය දියබුබුලකට බදුවූ උපමා ඇත්තේය සංඤ්ඤාසකකිය මහඅව්වෙහි පෙණෙන මරිගුදියට බදු උපමා ඇත්තේය සංස්කාරසකකිය කෙහෙල්කදකට බදු උපමා ඇත්තේය විඤ්ඤාණසකකිය ඉඤ්ජාලයකට බදුවූ උපමා ඇත්තේය රූපසකකිය පෙණපිඬක් වැනිවූයේ කෙසේද? යම්යේ පෙණපිඬෙහි කිසි සාරත්‍වයක් නැත්තේද එයින් පාත්‍රයක් හෝ තල තැටියක් හෝ විත්පලිත් ආදීවූ කිසිවක් හෝ කරමනයි ඇරගත නොහැක්කේද ගහත් එබදු වැඩක් සිඬනොහොට බිඳීයන්තේද එමෙන් රූපසකකියද නිත්‍යයයි කියාවන් බුච්ඡයයි කියාවන් මමය මාගේය කියාවන් නුවණින් සිතාගත නොහැක්කේවේ, තවද යම්යේ පෙණපිඬ සිදුරුවී නොයෙක් සන්ධිදක්වා බොහෝ දිගබරණ ඇටමැඬි කොඬයින් ආදීවූ නොයෙක් ප්‍රාණීන් ලභිතාතැන්වේද එපරිද්දෙන්ම රූපසකකිය මුඛතාසිකාදි කුඛාමහත් සිදුරුහා නොයෙක් ඇට තහර සන්ධි ගැලවී තත්කොටකය ගණ්‍ධපාදය තාලහිරිකය සුචි මුඛය පටතනතු

සුත්‍රය යනාදී වූ අසූතුලයක් පණ්ණවන්ට ලගිනා ගේත්වේද දරා වදනා ගේත්වේද වැසිකිළියක් වේද නානගෙයක් වේද හිලානගෙයක් වේද සුසානගෙයක් වේද යම්සේ පෙණ පිඩක් ආදියෙන් දෙබරගෙහියක් පමණ ඇතිව අනුක්‍රමයෙන් ගඟා වන්හි වූ සමුද්‍රාදියෙහි පථිතකුට පමණක් මහත්වේද එපරිදි දෙත් රූපසකකියද පළමුවෙන් මාතෘකුක්‍ෂියෙහි හිමාලයෙහි හුණපුපුලු නම් ප්‍රාණීයක්හුගේ උදරරොමයක් ප්‍රසන්න නල තෙල ගලා සත්විටක් ගැසුකල සත්වෙහි වාරයෙහි රොමාග්‍ර යෙහි සිටි තෙල් බිඳු පමණ වූ කලල රූපයක් ඇතිවේ. ඒ කලල රූපයෙහි ප්‍රතිසංකීර්තනයත් අවගනි මෙසේ හටගත් ඒ ප්‍රතිසංකීර්තනයට අනතුරුව හවාහසින් තුදුසෙක් පහළවේ. ඊට අනතුරුව මනොවාරාවර්ජනය පහළවේ ඊට අනතුරුව ජන්මයෙහි සතොම උපදවමින් ආත්මගුහණය කරවමින් ලොහසමප්‍රසූතා සිත්පහළවේ මෙසේ ඇති වූ පහත් නලතෙලි තතක් වැනි වූ ඒ පුජොකත වූ කලලරූපය ක්‍රමයෙන් වැඩි සතියක් හිය කල්හි මස්දෙවිදියතතක් වැනි වූ අර්බුදවස්ථාවට පැමිණේ. දෙසතියක් හියකල්හි මේ අර්බුදවස්ථාවෙන් පෙරලී බොල් කොට පසු ලතුදියතතක් වැනි පෙහි අවස්ථාවට පැමිණේ තුන් සතියක් හියකල්හි මේ පෙහි අවස්ථාවෙන් පෙරලී මූරුතමල් කැකුලක් වැනි සත අවස්ථාවට පැමිණේ, සිව්සතියක් හියකල්හි සේදුමස්කැටියෙක නැගී, පස්පොළක් මෙන් දෙඅත දෙපස ඉස තේරී ප්‍රශංඛාවස්ථාවට පැමිණේ ඉක්බිති පස්වෙහි සතියෙහි පටන් එකොළොස්වන සතියදක්වා මෙදුතුරෙහි අතුල් පතුල් ඇතිලි ඇස් මුඛ කන් නාසා කිංකර වසමග ආදියද ඉතා සුක්‍ෂම වූ ඇටද ඉසකෙස්ද වෙරලොම්ද හටගෙන ක්‍රමයෙන් වැඩි සම්ප්‍රණීව බලියක් පමණවේ ගවමහිස හඤ්ඤාස්ථාදීන්ගේ ශරීර වශයෙන් පථිතකුටප්‍රමාණවේ මහමුහුදුමස් කැස්බන්ගේ වශයෙන් නොයෙක් සියගණන් යොදුන් පමණවේ. තවද යම්සේ පෙණ පිඩ හටගත් කෙණෙහිත් නැසෙන්නේද මදක් ගැන් ගොසිනුත් නැසෙන්නේද මුහුදට හියකල ඒකාන්තයෙන්ම නැසෙන්නේද එමෙන් රූපසකකියද කලලාවස්ථාවෙහිත් නැසෙන්නේය. අර්බුදවස්ථාවෙහිත් නැසෙන්නේය. පෙහිඅවස්ථාවෙහිත් නැසෙන්නේය සත අවස්ථාවෙහිත් නැසෙන්නේය ප්‍රශංඛාදී අවස්ථාවෙහිත් නැසෙන්නේය. මවුකුසින් බිහිවූකල්හිත් නැසෙන්නේය. මඤ්ඤාසකයෙහිත් නැසෙන්නේය ක්‍රිඩාදසකයෙහිත් නැසෙන්නේය වස්ඤ්ඤාසකයෙහිත් නැසෙන්නේය බලදසකයෙහිත්

නැසෙන්නේය ප්‍රඥාසකයෙහිත් නැසෙන්නේය භාග්‍යනිදසකයෙහිත් නැසෙන්නේය ප්‍රාග්භාරදසකයෙහිත් නැසෙන්නේය ප්‍රචංකදසකයෙහිත් නැසෙන්නේය මොවුහදසකයෙහිත් නැසෙන්නේය සයන දසකයෙහිත් නැසෙන්නේය මේ අතර නොනැසී සිටියේ වී නමුත් සත්‍යායුක්තයන්ගේ රූපය අවුරුදු සියයක් පිරුණුකල ඒකාන්තයෙන් බිඳේ මරුවුබයට පැමිණ සුණුවිසුණුවේ. එහෙයින් බුදුහු රූපසකකිය පෙණපිඩකට බදුවූ උපමා ඇත්තේයයි වදාළයේකි. වෙදනාසකකිය දියබුබුලක් බදුවූයේ කෙසේද? යම්යේ දියබුබුල කිසි සාරභයක් නැත්තේ දුෂ්ලද ඇරඟන නොහැක්කේද එයින් එලකයක් හෝ ආසනයක් හෝ අතුලිබුදිකාවක්හෝ කණිභූෂණයක් හෝ කොටගත නොහැක්කේ වේද එමෙන් වේදනාවද අසාරය දුෂ්ලය නිත්‍යය බාවයයි සිතාගත නොහැක්කේවේ ගතත් එලෙස ස්ථිරව නොසිටී, තවද යම්යේ ඒ දියබිඳුවෙන් නැංගාවූ බුබුල එතන එතනම නැසෙන්නේද බොහෝකලක් සිටින්නේ නොවෙයි එපරිද්දෙන් එක අසුරාසනක් පමණ කල්හි නොයෙක් කෙලලක්‍ෂගණන් සුබ දුක්ඛාපෙක්‍ෂා වෙදනා පහලව නැසෙන්නේවේ, තවද යම්යේ දියබුබුල දියපිටතැගී බුලිමල දියබිඳු දියරොමිඑකතැත්තොට දූවානකරඹු පියනක්මෙන් වටකොට ගන්නා වායුවයයි යනකාරණා සතරකින් ඇතිවේද එපරිද්දෙන්ම වෙදනාවද වක්‍ෂුප්‍රසාදදී වස්තුවය රූපාදී ආලම්බනය ලොභාදීකෙලලයලග වක්‍ෂුසපයාදී සපයී සටනාය යන සතරකාරණයන් නිසා පහලවේ එහෙයින් බුදුහු වෙදනාසකකිය දියබුබුලක් හා සදූශයයි වදාළයේකි සංඥාසකකිය මිරිගුදිය හා සදූශවූයේ කෙසේද? යම්යේ ශ්‍රිමකාලයෙහි මහ අවුලෙහි පෙණෙන මිරිගුදිය වචලව මහවතුරකරල ගසන්නායේ පෙණෙද එමෙන් නිල්පැහැය රත්පැහැයයනාදීන් සලකුණු ගනනා සඤ්ඤාවද අනුභවපිණ්‍ය පොපිගති තවද යම්යේ මිරිගුදියපිරුණු පොකුණක්මෙන් පෙණී පිපාසාවෙන් පිහිනවූ මාගයන් වවාකෙරේද එමෙන් මේ නිල්වත් රූපය මේ රත්වත් රූපය මේ සමවත් රූපය සුභය මනාපය සැපය නිත්‍යයයි ප්‍රශංසා කරවා සතියන් වවාකෙරෙයි එහෙයින් බුදුහු සංඥාසකකිය මිරිගුදිය හා සමානායයි වදාළයේකි. සංසකාංසකකියද අසාරනිසාංසායෙන් කදලිසකකියක් හා සදූශවේ යම්යේ කෙසෙල්කදින් කිසිවක්ගෙණ ගෙනැය් පලගත් පටිකාදිවූ කිසිභාහකමාංසාදියක් කොටගතනොහැක්කේද ගතත් ස්ථිරව නොසිටීද එපරිද්දෙන් සංසකාරයෝද නිත්‍යය වූවය මමය මාගේයයි ප්‍රභණය කටයුත්තාවූ නොපෙත්, තවද යම්යේකදලිසක

කිසි බොහෝ පතුරුවැසී සමූහවේද එපරිද්දෙන් සංස්කාරසහ
කිසි බොහෝ ධර්මරාශියෙක්වේ, තවද යම්සේ කදලිසකකියෙහි
පිටපතුරු වෙත පැහැයෙක්වේද ඇතුළු පතුරුත් ක්‍රමයෙන්
වෙත වෙත ආකාර ඇතිවේද, එපරිද්දෙන් වෛරාසප ගීදිනානා
සව්භාව ඇති සමපණස් ධර්මයෝ එක්ව සංස්කාරසකකි නම්වේ
එහෙයින් බුදුහු සංස්කාරසකකිය කදලිසකකියක් හා සදූශයයි
වදලයේකි. විඥනසකකියද අසාරානීයෙන් ඉන්ද්‍රජාලයක් වැනි
වේ, හේ කෙසේද යම්සේ ඉන්ද්‍රජාලය මදකල් පැවත ඉතාශීඝ්‍රව
නැතිවේද ඊටවඩාසතසහසුගුණයෙන් විතතයම සව්‍යපකාලයක්
පැවත නැසෙන්නේවේද එකම විතතයෙන් පුරුෂයා ආශේය
ගිශේය සිටිගේය උන්නේයයි වැටහෙන්නේය එකකල්හි වෙත
සිතෙක්වේ යන කල්හි වෙත සිතෙක්වේ, සිටින කල්හි වෙත
සිතෙක්වේ හිදිනාකාලාදියෙහිද වෙත වෙත සිත්වෙන්, තවද
යම්සේ ඉන්ද්‍රජාලය මහජනයා වචිතකොට කැටකැබිලිහි ආදී
කිසිවක් රන් රිදී මිණිමුතුයයි ග්‍රහණයකරවාද එපරිද්දෙන් මේ
විඥනසකකිය නම්වූ විතතයත් එකම විතතයෙන් ආවාක්මෙන්
ගියාක්මෙන් සිටියාක්මෙන් උපතාක්මෙන් සතියන් වටාතෙ
රේ, එහෙයින් බුදුහු මේ විඥනසකකිය ඉන්ද්‍රජාලයකට බදු
උපමා ඇත්තේයයි වදලයේකි.

තවද—රාශිවත් සානුවවෙව් වක්‍රවත් මුළු විතතථා
සකකිසු පවසු ප්‍රාඥෙ රාතම ශබ්දා ප්‍රගීයතෙ.

කියා අවදශිතසංග්‍රහ නම්වූ බෞද්ධකියෙහි කී බැවින්රාශි
වත්, ධාන්‍යරාශිය යවරාශිය මුද්ධරාශියයි කීකල ධාන්‍ය යව මුද්
ගයන් හැර අන් රාශියක් නැත්තාක් මෙන්ද සානුවත් ජංග
සානීය සකටසානීයයි කීකල ගැල් ගොන් බඩු පොදි වණික්
ජනයා හැර අනික් සානීයයනදෙයක් නැත්තාක්මෙන්ද වක්‍ර
වත් අලාතවක්‍රය රථවක්‍රය කුලාලවක්‍රයයි කීකල මණ්ඩලාකාර
යෙන් වලලක්මෙන් වටගිය ශිනිපෙනෙල පෝරුකඩ විනා
අන්වක්‍රයයි යන දෙයක් නැත්තාක් මෙන්ද මුළුවත් මිටයයිකී
කල අකුලවාගක්කල ඇඟිලිපසට මිටයයි යන ව්‍යභාරමුත් ඇඟි
ලිහැර මිටයයි යන අන්වක්‍රවක් නැත්තාක්මෙන්ද සකකිසු
පඤ්චසු රූපවේදනා සංඥාසංස්කාර විඥනය යන පඤ්චසකකි
යෙහි ආත්මශබ්දා ආත්මශබ්දය යන ව්‍යවහාර ශබ්ද මාත්‍රයක්
ප්‍රාඥෙයා නුවනැත්තන් විසින් ප්‍රගීයතෙ, කියනුලැබේ හෙවත්
ව්‍යවහාර කරණුලැබේ, එහෙයින් මෙසේ සව්භාව ධර්මරාශි මාත්‍ර
වූ ආත්ම ආත්මීය ශුන්‍යවූ සකකිපඤ්චකයෙහි මමයමාගේයයන
විපරිත ග්‍රහණය නොකටයුත්තේයයි සමමාගවිනොදනී විග
ඛනානිකථානම්වූ අටුවායෙහි කියනලදමැයි.

කිශ්කයන්

තත් රූපාදීනං ඵෙණපිඨාදීනි එවං සදිසතා වෙදිතබ්බා
 යථාහි ඵෙණපිඨො නිස්සාරොව එවං රූපමපි නිව්වසාර ධ්වසාර
 අතතසාර විරහෙන නිස්සාර මෙව, යථා ව සො ඉමිතා පතතං වා
 ථාලකං වා කරිස්සාමාති ගහෙතුං නසකකා ගහිතොපි තමත්තං
 නසාබෙති භිජ්ජතෙව එවං රූපමපි නිව්වන්ති වා ධ්වවන්ති වා මම
 නති වා ගහෙතුං න සකකා ගහිතමපි න තථා. තිස්සති අතිච්චං
 දුක්ඛං අතතතා අසුභසෙසුභවහොති, තිස්සති එවං ඵෙණපිඨසදිසමෙව
 හොති යථා වා පන ඵෙණපිඨො ජිද්දං ව ජිද්දොඅනෙකසක්ඛි සරි
 තො බහුන්තං උදකසප්පාදීනං පාණානං ආවාසො එවං රූපමපි
 ජිද්දං වජ්ඣං අනෙකසක්ඛිසරිතං කුලවසෙනෙ වෙත් අසීති කිම්
 කුලානිවසනති තදෙවනෙසංසුතිසරමපි වච්චකුට්ඨි ගිලානසාලාපි
 සුසානමපි නතෙඅසුභසුභ අනත්වා ගබ්බවුදානාදීනි කරොන්ති
 එවමපි ඵෙණපිඨ සදිසං යථා ව ඵෙණපිඨො ආදිතොවබ්බරපකක
 මතෙනා හුත්වා පුන අනුපුබ්බෙන පබ්බත කුටමතෙනාපි හොති
 එවං රූපමපි ආදිතො කලලමතතං හුත්වා අනුපුබ්බෙන ව්‍යාම
 මතතමපි ගොමහිස ගජ්ඣ ආදීනං වසන පබ්බතකුටමතතමපි
 හොති මච්ඡකච්ඡපාදීනං වසෙන අනෙකයොජ්නසතප්පමාණමපි
 එවමපි ඵෙණපිඨසදිසං යථා ව ඵෙණපිඨො උභිතමතෙනා භිජ්ජති
 ථොකං ගන්ත්වාපි සමුද්දං පත්වා පන අවස්සමෙව භිජ්ජති එව
 මෙව රූපමපි කලලභාවෙ භිජ්ජති අබ්බුද්දභාවෙපි අනන්තරා පන
 අභිජ්ජමානමපි වස්සසතායුක්තානං වස්සසතං පත්වා අවස්සමෙව
 භිජ්ජති මරණමුඛෙ වුණ්ණ විවුණ්ණං හොති එවමපි ඵෙණපිඨො
 සදිසං යථා පන බුබ්බුලො අසාරො එවං වෙදනාපි යථා වස්සො අබ
 ලො අග්ග්හුපහො න සකකා තං ගහෙත්වා ථාලකං වා ආසනං වා
 කාතුං ගහිතගහිතොපි භිජ්ජතෙව එවං වෙදනාපි අබලාඅග්ග්හු
 පහා නසකකා නිව්වා'ති වා ධ්වවාතිවා ගහෙතුං ගහිතාපි න තථා
 තිස්සති එවං අග්ග්හුපහතායපි වෙදනා බබ්බුලසදිසාය යථා පන
 තසමිං තසමිං උදකබ්බිඤ්ඤමහි බුබ්බුලො උප්පජ්ජති වෙවනිරුජ්ඣති ව
 න විරහිතිකො හොති එවා වෙදනාපි උප්පජ්ජති වෙව නිරුජ්ඣති
 නි ව න විරහිතිකො හොති එකච්ඡරාකබ්බෙ කොට්ඨසතසහස්ස
 සංඛා උප්පජ්ජත්වා නිරුජ්ඣති, යථා ව බුබ්බුලො උදකබ්බිඤ්ඤ උදක
 ජලලකං සංකඛිති, පුටංකත්වා ගහණවාතවා'ති වතතාරිකරාජ
 නාති පටිච්ච උප්පජ්ජති, එවං වෙදනාපි වජ්ඣං ආරමමණං කිලෙස
 ජාලං එසං සංඝට්ටං වාති වතතාරි කාරණාති පටිච්ච උප්පජ්ජති
 එවමපි වෙදනා බුබ්බුලසදිසා සෙසුභසුභ අසාරකභෙත මරිටිකාසදිසා
 නති සකකා තං ගහෙත්වා පිටිතුං වා භාජනං වා පුරෙතුං තථා

අගෝත්‍රපගයෙන තද්‍රහයවපි වෙදනා සදිසමෙව අපිච යථා මරිචි විපථානි සංජාතුමිවෙ ගොවිත ඛායති එවං නිලසංඤ්ඤාදිගෙද සඤ්ඤාපි නිලාදි අනුභවනත්ථාය එතද්‍රහි විපථානි යථා මරිචි මහාජනං විපපලමොති පරිපුණ්ණ වාපිවිත පරිපුණ්ණනදිවිත දිස්සානිති වදාපෙනි එවං සඤ්ඤාපි විපපලමොති ඉදං නිලකං සුභං සුඛං නිච්චන්ති වදාපෙනි පිතකාදි සුපි එසෙවනයො එවං විපපලමොතාපි මරිචිසදිසා, සඛිංරාපි අසාරකයෙන කදලිකකි කිසදිසා තථා අගෝත්‍රපගයෙන යථෙවති කදලිකකිකිතො කිචි ගහෙත්වා නසකකා ගොපානසී අදීනං අත්ථාය උපතෙතුං උපනී තමපි ත තථා හොති එවං සඛිංරාපි තසකකා නිච්චාදිවසෙත ගහෙතුං ගතිතාපි ත තථා හොතති යථා කදලිකකිකිතො බහු වරිචි සමොධානො හොති එවං සංඛාරකකිකිතො බහුබම්මසමො ධානො යථා කදලිකකිකිතො තානාලකකිකිතො අඤ්ඤා යෙවති බාහිරාය පතතවරිචිතා වණ්ණො අඤ්ඤා තතො අබහතත රබහ නතරානං එවමෙව සංඛාරකකිකිතො අඤ්ඤාදෙව එස්සස්ස ලකකිණං අඤ්ඤාං වෙතනාදීනං සමොධානෙත්වා පත සංඛාරකකිකිතො තෙව චුච්චති'ති එවමපි සංඛාරකකිකිතො කදලිකකිකි සදිසෙ විඤ්ඤාණමපි අසාරකයෙන මායාසදිසං තථා අගෝත්‍රපගයෙන යථා මායා ඉතතරා ලහු පච්චාසානා එවං විඤ්ඤාණං තංති තතො පි ඉතතරතරං වෙව ලහු පච්චාසානතරං ව තෙනෙවති විතෙනන පුරිසො ආගමො විත සිතො විත නිසිනො විත හොති අඤ්ඤාදෙවචා ගමනකාලෙ විතතං අඤ්ඤාගමනකාලාදිසු එවංපි විඤ්ඤාණමායාසදිසං මායාව මහාජනං වචෙති යං කිචි වදෙද ඉදං සුවණ්ණ රජතං මුහුතාතිපි ගාභාපෙනි විඤ්ඤාණමපි මහාජනං වචෙති තෙනෙව විගෙතන ආගවජ්ජනං විත ගවජ්ජනං විත සිතං විත නිසිතතං විත කත්වා ගාභාපෙනි අඤ්ඤාදෙවච ආග මනෙ විතතං අඤ්ඤාං ගමනාදිසු එවමපි විඤ්ඤාණං මායා සදිසං.

තවද මේ පවසනකිකිතෝම සියලු සංසාර දුක්ඛයට පිහිටව සිටිත්, ඒ එසේමය දැවීමෙන් දරට ගහම කරණ ගිත්තක්මෙන් ආශ්‍රිත ප්‍රහාරයට ලකසෙසින් බිංසමකසාදි පිඩාවට පිහිටවු ගෙ රූපසෙසින් නිෂ්පන්න සසරලාභයන්ට සෞත්‍රයසෙසින් ග්‍රාමසා තකයන්ට ග්‍රාමයසෙසින් පවුපාදුතකකිකිතෝම දුක්ඛයට පිහිට වෙත් ජාතසාදිහු තානාප්‍රකාරයෙන් විබාධනය කරන්නාහු භූමි යෙහි තෘණලතාදීන් සෙසින් වෘක්ෂයන්කෙරෙහි පුෂ්පඵල පලලව සෙසින් උපාදුතසකකිකිතයන්ටද ජාතිය ආදි දුක්ඛය වේ ජ්ජාම මඬුරුකකි වෙති මරණ පරිභොගානදුක්ඛ වෙති මරණා

සතනගෙහිවූ දුක්පහරින් පරිදහන වසයෙන් සොකු දුක්වෙයි. ඒ අසහනවසයෙන් අතිසයින් විප්‍රලාපවසයෙන් පරිදෙවදුකඩ වෙයි. ඉක්බිත්තෙන් විනාශවන්නට යැව්වරුන්ගේ සොසය රුජාය යන මොවුන් කරණ බාහුසංකෞතය සංයකාරය අතිශය ප්‍රභවය සමායෝගයෙන් කයට ඇබ්බවනදුකඩය වන්නේය. ඒ දුකඩයෙන් බාධිතවනවූ පෘථක්චනයන්ට ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් පහතිවයෙන් බාධිතවනවූ දුකඩය දෙමුණසය නම්වේ; සොකාතිවෘදියෙන් ජනිතවූ විෂාදනසංඛ්‍යාත බැලැබව ඇත්තවුන් ගේ අනෙකානිජකායන දුකඩය උපායාසනම්වෙයි; මනොරථ විභානප්‍රාප්තයන්ට උපදනා ඉවුරු විභාන දුකඩය ඉවුරු ප්‍රාග් දුකඩනම් වෙයි, මෙසේ නානාප්‍රකාරයෙන් උපපරිකඩය මානවූ උපදනසනකියෝම දුකඩයයි නොයෙක් අක්ෂරොග කණිෂ්ඨ ගාදී වශයෙන් එකක් එකක් වණින්නා කරතහොත් නිරවශෙයෙන් වණින්නාකිරීමට නොයෙක් කල්පකොටි ගතසහස්‍රයෙහි උසාහ කලත් නොපිළිවන ඒ කාරණයෙන් සියලුම දුකඩය එක ජලබිත්තුවක රස දක්වූකල්හි සියලු සමුද්‍රජලය රසයන් මෙබදුයයි හැඟෙනනාසේ යම්කිසි පවසකකිකෙණක් ඇද්ද ඒ සියල්ලෙහිම පැවති දුකඩයන් සාමාන්‍ය නිර්දේසයෙන් සංකෞතනයකොට දක්වන්නට සංකෞපයෙන් පවුපාදනසනකියෝම දුක්වනනාහුයයි භාග්‍යවන්වූ සඵල රාජොත්තමයානන් වහන්සේ විසින් වදාරණලද්දේයයි යනුද දක්වන්නට වදාළහ,

බ්‍රහ්මසාම මහතෙරුහු විගුහිමාගීසෙහි

තථාහි ඉකිතම්ච පාවකො ලකම්ච පහරණාති ගොරුප මිවඩංසමකසාදයො බෙතනම්ච ලායකා ගාමං විය ගාමසාතකා උපදානකඩකිපවකමෙව ජාති ආදයො කාතප්පකාරෙ බාධාම යනා තිණලතාදීති විය භූමියං පුප්ඵළ පලලවාදීති විය රුකෙකිසු උපදානකඩකෙකිසු යෙව තිබ්බග්ගන්ති උපදානකඩකා නව ආදී දුකඩං ජාතිමජ්ඣේද්දුකඩං ජරා; පරියොසානදුකඩං මරණං, මාරණනතිකදුකඩාහිසාතෙන පරිඛය්‍යමානදුකඩං සොකො; තදසහනතො ලාලප්පනදුකඩං පරිදෙවො. තතො බාහු කෝභ සංඛාත අතිසපොසිබ්බ සමායෝගතො වෙතො කායස්ස ආබාධනදුකඩංදුකඩං තෙන බාධිත මානානං පුට්ඨ නානං තත් පටිසුප්පනිතො බාධිතදුකඩං දෙමුණසං; සොකා තිවුඩියං ජනිත විසාදනං අනුජ්ඣනන දුකඩං උපායාසකා; මනො රථ විභානප්‍රාප්තනානං ඉවුරු විභානදුකඩං ඉවුරු ප්‍රාග්ගාති ඵලං භානප්‍රකාරණං උපපරිකම්භමානා උපදානකඩකාච

දුකකාහි යදෙතං එකමෙකං දසෙසනා චුච්චමානං අනෙකෙහිපි කපෙපහි නසකකා අනවසෙසතො වත්තුං; තං සබ්බමපි දුකකං එකජලඛිණු මහිසකල සමුද්දාජලරසං විය යෙසුකෙසුපි පවසුඋ පාදනකකකෙසු සංඛිපිනා දසෙසතුං සංඛිගෙනත පබ්බපාදන කකකා දුකකාහි භගවා අවොවහි.

මේ පවසකකකයෙහි විනිශ්චයයි දුෂ්ඨසත්‍ය විනිශ්චය මෙතෙ කින් දතයුතු. සමුදයනිදේශයෙහි වතාහි යම් මේ තෘණාවක් තොමෝ පුතර්භවය කරන්නිද රූපශබ්ද ගනුරසාදී ඒ ඒ අරමුණෙහි ලත්තවත්තාවු නන්දිරාගයෙන් යුක්තවත්තනිද නන්දිරාගය හා සමග පවත්නිද ඒ ඒ භවයෙහි ඇල්ම පිපාසාවසයෙන් තො සය කරන්නිද ඒ තෘණාවතොමෝ කවරත්තවත්තනිද කාමාසාද වශයෙන් පැවති කාමතෘණාවය අවලොස් ප්‍රභෙදයක් ඇති ශාස්වතදූෂ්ටය හා එක්වපැවති භවතෘණාවය සුසාග්‍රීය ප්‍රභෙදයක් ඇති උච්ඡේද දූෂ්ටය හා එක්ව පැවති විභවතෘණාවය යන මේ ත්‍රිවිධ තෘණාව සමුදයසත්‍යනම් වන්නේය මේ සමුදය සත්‍යයෙහි නන්දිරාගය මස් වැදෑල්ලක්කොට කියන්ට කාරණා ඇත්තේය. ඒ කවර අභීයකින්දයත්? මස්වැදෑල්ල රජ බමුණු වෙලද ගොවි ආදීවු බොහෝ සත්‍යයන් විසින්ද කාක සොණ සිඟාලාදී තිරස්විතය යන බොහෝ සත්‍යයන් විසින් ප්‍රාභීතා කරණ ලද්දීය. අවිදුමදයෙන් මත්වු එසේම සත්‍යයෝ රූපශබ්දාදීවු ඒ ඒ අරමුණෙහි ඇලෙන්නාවු නන්දිරාගයට පැමිණ භව ප්‍රාභීතාකරන්නාවු යම්සේ මස්වැදෑල්ල තුඩුතිබුතැන ඇලේද එපරිද්දෙන් නන්දිරාගයෙන් සත්‍යයන් භවයෙහි ලත්ත වත්තාහ. දුකවපැමිණද උකවලී නොවත්තාහ. එහෙයින් නන්දිරාගයට මස්වැදෑල්ලයයි කියනු ලැබෙයි. එයින් වදාලන, කුමාරකාශප ස්විරයන් වහන්සේට.

වම්බකසුත්‍රයෙහි.

මංසපෙසිහිබො භික්ඛු නන්දිරාගසෙසතං අධිවචනං. මෙ යින් විනිශ්චය කරණ ලද්දේ සමුදය සත්‍යයයි දතයුතුයි. දුකක නිරොධ සත්‍යයට යො තසායෙව තණතාය අසෙසවිරාග නිරොධො යනාදීන් සමුදයනිරොධයම කියනලද්දේය. කුමක් හෙයින්දයත්? සමුදය නිරොධවු කල්හි දුකකනිරොධයවෙයි අන් පරිද්දෙකින් නොවන්නේය.

යථාපි මූලෙ අනුපද්ධුවෙ දළෙහ

ජනොපි රුකෙකා පුතරෙවරාගහි

එවමපි තණතානුසයෙ අනුගතෙ

නිබ්බතනනි දුකමිදං පුතපුතං.

සමූහයින් යම්යේ පණුවන් විදිම් සැත්පැහැරිම් ආදී වූ උපද්‍රව රහිත කල්හි එහෙයින්ම සිරිකල්හි ශාඛාදී ඡේද්‍යයෙන් ජීන්තවූ වෘක්‍ෂය නොනැසුනු හෙයින් නැවතත් උපදීද එහෙයින්ම කාමරාශාත්‍රසය හවරාශාත්‍රසය සඛ්‍යාතවූ තෘණොත්‍රසය නොනෑ කල්හි මේ දුක්ඛයද නැවත නැවත උපදිනේය. මෙසේ මෙහෙයකින් සමුදය නිරෝධයෙන්ම දුක්ඛනිරෝධය වේද ඒ කාරණයෙන් දුක්ඛනිරෝධය දෙශනා කරන්නාවූ සථිඥයන් වහන්සේ සමුදයනිරෝධයෙන් දෙශනාකොට වදාළසේක.

එයින් කිහි.

ඉති යසමා සමුදය නිරෝධෙනෙව දුක්ඛං නිරුක්ඛති තසමා හගචා දුක්ඛනිරෝධං දෙසෙතොතා සමුදයනිරෝධෙන දෙසෙසි.

ඒ එසේමය සිංහනෙමේ යමක්නු විසින් ශරය නමා කෙරෙහි විදුනාලදද ඔනුකෙරෙහිම තමාගේ බල දක්වයි, ශරයෙහි නොදක්වයි එසේම බුදුහු කාරණයෙහිම පිළිපදිති, එලයෙහි පිළිනොපදිති යනමේ අර්ථය දක්වනපිණිස 'සිහසමාන වූතාං නොතිතථාගතා තෙ දුක්ඛං නිරෝධෙනා දුක්ඛනිරෝධව දෙසෙන්නාහෙතුමිති පටිපජ්ජන්ති ත එලෙ, යනු දක්වනලදී. යම් සේ සුතබ තෙමේ කිසිවක්නු විසින් කැටින් පහර දුන් කල්හි බුරමින් කැටමැඩහෙයි ප්‍රහාරදයකැ කරා නොදිවේ එසේම අන්‍ය තිථිකයෝ දුක්ඛය නිරුක්ඛකරණු කැමැත්තාහු කායකල මථයෙහිම ඡයදෙති, කෙලශ නිරෝධයෙහි නොයෙදෙති යන මේ අර්ථය දක්වන පිණිස 'සුවානවුහතිනොපත අඤ්ඤාතිත්ථියා' තෙ දුක්ඛං නිරෝධෙනා දුක්ඛ නිරෝධව දෙසෙන්නා අතන කිලමථානුයොග දෙසනාදිහි එලෙපටිපජ්ජන්ති නහෙතුමිති යනු දක්වනලදී. මෙසේ දුක්ඛනිරෝධයට සමුදයනිරෝධවශයෙන් දෙශනාකිරීමෙහි සප්‍රයෝජනය වෙදිතව්‍යසි මේ වතාහි අර්ථයි. යො තසසායෙව තණ්හාය යනනාහි තෘණොවනම් පොතොහවි කයසි කියා කාමතෘණොදිවශයෙන් විභාගකළ තෘණොවගේ විරාගයයි කියනු ලැබෙයි.

තසසායෙව තණ්හායා'ති තසසපොතොහවිකාති වච්චා කාම තණ්හාදී වසෙන විභවතතණ්හාය විරාගො වුච්චති මග්ගො විරාගා විමුච්චතීති වුතතං විරාගෙන නිරෝධො විරාග නිරෝධො අනුසයසමුහසා තතො අසෙසවිරාගෙන නිරෝධො අසෙස විරාග නිරෝධො අථවා විරාගොති පහානං වුච්චති තසමා අසෙ ඉධං නිරෝධොති එවමෙපත්ථ යොජනා දඬබ්බා අත්ථතො පන

සිබ්බානෙව එතැනි නිබ්බාණය වෙව්විනාහි පරමන්තොහි දුක්ඛනිරෝධං අරියසව්වනානි නිබ්බාණං වුවවති යසමාපන තං ආගමම තණ්හාපිරජ්ජනි වෙව නිරුජ්ජනි ව තසමා විරාගොති ව නිරොධොතිව වුවවති යසමා ව තදෙවතසමාගාදයො ගොතති කාමගුණාලයෙසු වෙත් එකොපි ආලයො තත්ති තසමා වාගො පටිනිසාගො ඉතති අනාලයො වුවවතියි.

යනුවෙන්කල විනිශ්චයද දතයුතුයි. ඒ මේනිච්ඡාණය සජ්ජකාමි භානතියට ප්‍රත්‍යය වන බැවින්ද සියලු කෙලෙස සන්තාප නැති බැවින්ද භානතලක්ෂණ ඇත්තේය භගනැතිබැවින් නොගිලියෙන රස ඇත්තේය. හෙවත් අවුති බව කාත්‍යයකොට ඇත්තේය. රසය කාත්‍යය යනු එකැව්වයි. හෙද නොගිලිගෙන සමපත් ඇත්තේය යන අව්වි අනාදිමත් සසර සිහිනෙනුදු නොදක්නාලද විරූප බැවින්ද දුටුකෙණෙහිම භය නොකරයි, කියන බලව අස්වස් කෙරෙයි, කාත්‍යව්‍යයෙන් අස්වස්කරණ කාත්‍යයඇත්තේය සකකිතිමිතන නැතිබැවින්ද රාගාදි නිමිත්ත නැතිබැවින්ද අනිමිත්තව වැටගෙන්නේයි. රාගාදි සජ්ජප්‍රපච ව්‍යප භමනයට නිමිත්ත බැවින් නිස්ප්‍රපච බව එලවන්නේය,

එසින් කිහි.

තයිදං සන්තිලක්ඛණං අවුතිරසං අසාසකරණරසං වා අනිමිත්තපච්චපඨානං නිප්පඤ්චපච්චපඨානංවා-යි.

මේ මෙහි සංක්‍ෂෙපය විකාරය වනාහි විශුද්ධිමාගියෙහි නිරෝධසත්‍ය නිර්දේශ කථාවෙන් බලා දතයුතුයි. දුක්ඛනිරෝධ ගාමනී ප්‍රතිපදායනී සත්‍යයෙහි චතුස්සත්‍යය ප්‍රතිවේධය පිණිස ප්‍රතිපත්තයෝගිනුගේ නිවන් අරමුණුකොට ඇති අවිද්‍යානුසය සමුවෙස්ද කරණුටු ප්‍රඥවක්‍ෂුස සමසක්දූෂිත නම්වේ, ඒ සමසක්දූෂිතොමෝ අවිපරිත වසයෙන් මනාකොට දැක්ම ලක්ෂණ කොට ඇත්තිය තනිව්‍යයන් ප්‍රකාශකරණ බව කාත්‍යයකොට ඇත්තිය අවිද්‍යාමැති අකිකාරය විධිවංශනය කිරීම ප්‍රත්‍යප ස්ථාන සංඛ්‍යාත වැටහිමකොට ඇත්තිය, එසින් කිහි.

චතුසව්‍යව්‍යවේධාය පටිපත්තසායෝගිනො නිබ්බාණාරමම ණං අවිජ්ජානුසය සමුග්ගාතකං පඤ්ඤවක්ඛු සමමාදිසි සා සමමාදසාන ලක්ඛණං තප්පකාසනරසා අවිජ්ජාකිකාරවිධංසන පච්චපඨානා-යි.

එසේම සමෂක් දුෂ්ටීන් සමුද්‍රණීවූ දුෂ්ට ඇතියන්ගේ ඒ සමෂක් දුෂ්ටය හා සමප්‍රයුක්තවූ කාමසංකල්පාදී මිත්‍රාසංකල්පයන් සමුග්‍රහණය කරණ සිත්හු නිවන්කොටස්සි ආරොපනය සමෂක්කල්පනා නම්වෙයි, ඒ සමෂක් කල්පනාවෙන්ම සිත්හු නිවන් අරමුණෙහි නැගීම ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේය අපිණයයි කියනලද නිවන් අරමුණෙහි මාගීසිත්හු අලවන කාන්තය ඇත්තේය. මිත්‍රාසංකල්පනාවෙන් ප්‍රභාණකිරීම වැටහීමකොට ඇත්තේය, එසිත් කිහි.

තථා සමපනනදිසිනො නං සමපයුත්තං මිච්ඡාසංකප්පසමුග්‍රහණං වෙනසො නිබ්බාණං පටිපදාභිනිරොපනං සමමාසංකප්පො සො සමමාචිත්තාභිනිරොපන ලක්‍ෂණොඅප්පණො රසො මිච්ඡාසංකප්පප්පහා නපට්ඨපඨානො-සි,

එසේම සමෂක්දුෂ්ටයෙන් බලන්නන්ගේද ඒ සමෂක්සංකල්පනාවෙන් සිත්හු නිවන් අරමුණෙහි ආරොපනය කරණුව, හුගේද සමෂක්දුෂ්ට සමෂක්සංකල්ප දෙදෙනා හා සමප්‍රයුක්තවූ චතුර්විධ වාක් දුශ්චරිතයන් සමුච්ඡේදකරණුවූ මිත්‍රාවචනයෙන් විරති නොමේ සමෂක්වාචා නම් වෙයි, ඒ සමෂක් වාචානොමේ විසංවාදනාදී කාන්තය ඇති බැවින් රුක්‍ෂවූ අපරිශ්‍රාහකවූ මුසා වාදදීන්ට ප්‍රතිපක්‍ෂ බැවින් සනිග්ධභාවයෙන් සමප්‍රයුක්ත බව යන් පරිශ්‍රාහකරණ ලකුණු ඇත්තිය. මිත්‍රාවචනයෙන් වලක්කා බව කාන්තයකොට ඇත්තිය. මිත්‍රාවචනය ප්‍රභාණකිරීම ප්‍රත්‍ය පසාදානකොට ඇත්තිය එසිත්කිහි.

තථාපය්‍යතො විතකකයතො ව නං සමපයුත්තාව වච්ඡවචරිත සමුග්‍රහණිකා මිච්ඡාවාචාවිරති සමමාචිත්තාම සා පරිශ්‍රාහලක්‍ෂණා විරමණරසා මිච්ඡාවාචා පහානපට්ඨපඨානො-සි.

ඒ මිත්‍රාවචනයෙන් විරමණය කරන්නන්ට ඒ සමමාචිත්තාව හා සමප්‍රයුක්තවූ ප්‍රාණවධාදී මිත්‍රාකම්මාන්තයන්ගේ සමුච්ඡේදයවූ ප්‍රාණවධාදීන් කෙරෙන් විරමණය සමෂක් කම්මාන්ත නම් වේ. භගවත ම කාසික ක්‍රියාව කිසිකටයුග්‍රහණක් උපදවන බැවින් සමුච්ඡාන ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේය. නොහොත් දුරුබ්‍රිජනයක් මෙන් සමප්‍රයුක්තබවයන් නගන ලකුණු ඇත්තේය, මිත්‍රාකම්මාන්තයෙන් වැලැක්ම කාන්තයකොට ඇත්තේය. ප්‍රාණවධාදී මිත්‍රාකම්මාන්තය ප්‍රභාණකිරීම වැටහීමකොට ඇත්තේය,

එසිත් කිහි.

තථා විරමතො නං සමපයුත්තා මිච්ඡාකම්මාන්ත සමුච්ඡේදකා පාණාතිපානාදී විරති සමමාකම්මතො නාම සො සමුච්ඡාන ලක්‍ෂණා විරමණ රසො මිච්ඡාකම්මාන්ත පහාන පට්ඨපඨානො-සි.

ඒ යෝගීන්ට ඒ සමස්තවිවා සමස්තමාත්‍රය දෙදෙනා
 හට විශ්වාසයක් ඒ සමස්ත වාචනික හා සමප්‍රසන්නව කුතන ලප
 නාදින් උපවේදනාදිය වූ යම් මිත්‍රයාච්ඡාදයෙන් විරහයක්
 ඇදී දෙ සමස්ත ආච්ඡාදයේ, ඒ සමස්ත ආච්ඡාදය තෙමේ පිරි
 සිදුවූ ලක්ෂණයකට ඇත්තේ සමස්තආච්ඡාදයෙන් ජ්වමාන
 සත්‍යයන්ගේ හෝ සමප්‍රසන්න බලයන්ගේ හෝ ජ්වනෙත්‍රීය
 ප්‍රවෘත්තිසංඛ්‍යාත ආච්ඡාදයෙන් හෝ පුළුස් වූ දහ
 සුභාව, මනා ආච්ඡාදයෙන් ප්‍රවෘත්තිය කාන්තයකට ඇත්තේය.
 සමස්තආච්ඡාදයෙන් ප්‍රවෘත්තියෙහි පටන් මිත්‍රාච්ඡාදයාපමාන
 බැවින් බුඩ්ධි නිශ්චිත නොවූ සමස්තජීවිතාවෙන් ප්‍රවෘත්තිය ස්‍යා
 ජ්වප්‍රවෘත්තියෙහි දහසුභාවයෙන්. මිත්‍රාච්ඡාද ප්‍රතිශතකිරීම වැට
 ගිම්මකට ඇත්තේය, එයින් නිස.

යා පතස්ස තෙසං සමමාචාරා සමමාකමමන්තානා විසුභිභූතා
 නං සමප්‍රසන්නා ච කුතනාදි උපවේදිකා මිත්‍රාච්ඡාදවිරහි සමා
 ආච්ඡාදා නාම සො වෘද්ධාලකකිණො ස්‍යාච්ඡාදානි රසො
 මිත්‍රාච්ඡාදානා පච්චිප්පානො-සි.

ඉක්බිතිවත් සමමාචාරා සමමාකමමන්තා සමමාආච්ඡා
 යයි කියනලද සිලභූමියෙහි පිහිටි ඔහුගේ සිලභූමියට සුදුසු ඒ
 සමමාචාරාදීන් හා සමප්‍රසන්නව කොසැල්සමුච්ඡාදකව සමාකූල
 ලිඛිතයෙහි යම් සමස්ත ව්‍යායාමයෙක් විශ්වාසයෙන් ඇදී
 මෙතෙමේ සමස්තව්‍යායාම නම්වෙයි, හෙතෙම නොපසුබැස්ම
 ලක්ෂණයකට ඇත්තේය. නොවුපත් අකුලබලයෙන් නොවුපද
 විමය උපන් අකුල බලයෙන් නැසීමය නොවුපත් කුලබලයෙන්
 ඉපදවීමය උපන් කුලබලයෙන් වැඩීමය යන මොවුන් කාන්තය
 කොට ඇත්තේය මිත්‍රාච්ඡාදය නැසීම ප්‍රත්‍යපස්ථානකොට
 ඇත්තේය.

එයින් නිස.

අථස්ස යො තස්සා සමමාචාරා කමමන්තා ජීවසංඛාරාය සිල
 භූමියං පතිඝිතස්ස තදනුරූපො තංසමප්‍රසන්නොව කොසැල්
 සමුච්ඡාදකො විරියාරච්ඡා එස සමමාචාරායොනාම සොපග්ගන
 ලකකිණො අනුප්පනාකුලානුප්පාදනාදි රසො මිත්‍රාච්ඡාදා
 පොතානපච්චිප්පානො-සි.

මෙසේ සමස්තව්‍යායාමකරණ ඒයොගිහවකායාදියෙහි භූතා
 දීආකාරයන් ග්‍රහණවශයෙන් ප්‍රවෘත්තවූ භූතසංඥව පුළුඹනම
 කොට ඇති අකුල යනනිශ්චය මිත්‍රාච්ඡාද නම් වන බැවින් ඒ

මිථ්‍යාසමාතීය නසන්නාවූ සිත්හුගේ අරමුණු සිහි නැති නොවන බවක් ඇද්ද ඒ සමයක්සති තම් වන්නිය ඒ සමයක්සති නොමේ අරමුණු නොවිහිද වැටහෙන බැවින් අරමුණට එළඹ සිටිනා ලකුණු ඇත්තිය. අරමුණු සිහිනැතිනොවන කාත්‍යය ඇත්තිය. මිථ්‍යා සමාතීයගේ ප්‍රභාණකිරීම ප්‍රත්‍යුපසාදකකොට ඇත්තිය

එසින් කිහි.

තසෙවං වායමතො තං සම්පයුතොව මිච්ඡාසති විනිබුත කො වෙනසො අසමොසො සමොසති නාම සා උපදාන ලක්‍ෂණං අසම්මුසන්ත රසා මිච්ඡාසතිප්‍රසාදානපට්ඨපදානා-යි

මෙසේ අනුතතරසතියෙන් සංරක්‍ෂිතමානවූ විතතයාගේ ඒ සමාතීය හා සම්පයුතාවූ මිථ්‍යාසමාතීය නසන්නාවූ විතෙතනා ප්‍රත්‍යානොමේ සමයක්සමාති තම්වේ, හෙතෙම අවිකේෂපලක්‍ෂණ ඇත්තේය මනාව පිහිටන බව කාත්‍යයකොට ඇත්තේය මිථ්‍යා සමාතීය ප්‍රභාණය කිරීම වැටහීම කොට ඇත්තේය,

එසින් කිහි.

එවං අනුතතරාය සතියා සංරක්‍ෂිතමාන විතතසා තං සම්පයුතොව මිච්ඡාසමාති විබංසිකා විතෙතකයනා සමොසමාතිනාම සො අවිකේෂපලක්‍ෂණං සමාධානරසො මිච්ඡාසමාති ප්‍රසාදාන පට්ඨපදානා-යි.

මේ මේහි ජාතිආදීන්ගේ විනිශ්චය වශයෙන් විනිශ්චයවෙදි තව්‍යයි ඤාණිකිවමනො යනුගෙහි සත්‍යයන් අරහයා පවත්නා ඤාණයාගේ කාත්‍යය වශයෙන් විනිශ්චය දතයුතුය යන අද්වයි. ඒ එසේමය සත්‍යඥතය තෙමේ අනුබොධඥතය පටිබොධඥත යයි කියා විවිධ වෙයි. එහි අනුබොධ ඥතය නම් ප්‍රත්‍යක්‍ෂකොට නොදනුවුද අනුශ්‍රවය අනුව දන්නා නුවණ අනුබොධඥත නම් වෙයි. නොහොත් නැවත නැවත උපදනා බැවින් පළමු පළමු උපන් නුවණ අනුවදන්නා නුවණය ප්‍රතිවේධකරණ නුවණ පටි බොධඥත නම්වෙයි. “වතුතනංභිකාවෙ සච්චාතං අනනුබොධා අපපට්ඨෙධා” යනතත්හි අනනුබොධනම් විදර්ශනාක්‍ෂණයෙහිප්‍රති වේධඥතය මාගක්‍ෂණයෙහි වනබැවින් මෙතන සත්‍යඥතවිවිධ කොටකිහිතියෙන්, ඒ අනුබොධය පටිබොධය යන ඤාණදෙකෙහි අනුබොධඥතය ලෙඞ්‍යකිකවූයේ අනුසාව ආකාර පරිවිතකී දුශ් ඤාණිකවනතනි විසින් නිරොධයෙහිද මාගීයෙහිද පවති ප්‍රතිවේ ධඥතය ලොකොත්තරවූයේ නිවන්අරමුණුකොට පරිජාතනාදි කාත්‍යය වශයෙන් වතුසත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි,

එසින් කිහි.

ඤාණකිවචනොති සචචඤාණස්ස කිවචනොපි විනිවර්ණො වෙදිතබ්බොති අත්ථො දුට්ඨංගි සචචඤාණං අනුබොධඤාණං පටිවේධඤාණං තත්ථ අනුබොධඤාණං ලොකියං අනුස්සවාදිවසෙන නිරොධෙමග්ගෙවපචත්තති පටිවේධඤාණං ලොකුත්තරං තිරොධොරමමණං කත්වා කිවචනො චත්තාරිපි සචවාති පටිවිඤ්ඤාති-සී.

ඒ පරිජානනාදි කෘත්‍යය කිරීමෙන් පරිඥෙය්‍යාදීන් මෙන් සත්‍යයෝද ඒ ප්‍රතිවේධ ඥානයට ප්‍රකටවෙත් විවට්ටානුපස්සනා වෙන් සංසකාරයන් කෙරෙන් පතිලීයමාන මනස් ඇත්තනුව උපදනා මහනුවණ විශංසකාරවූ දුක්ඛනිරෝධය අරමුණුකොට දුක්ඛයද පිරිසිදිනේය දුක්ඛගත තෘෂ්ණාව පහවන්නේය නිරොධයද සාක්‍ෂාත් කරන්නේය සවභාවයෙන් ප්‍රකටවන ආදිත්‍යයා මෙන් සමමාසංකප්පාදීන් සමග පවත්නා මායීයදවඩන්නේය මෙසේ හෙයින් මේ කෘත්‍යයන් කරණ නුවණ දුක්ඛාදියෙහි සමමාගතිචතීතයෙන් එකප්‍රතිවේධනයෙන් වතුස්සත්‍යයන්ම ප්‍රතිවේධකෙරෙයි දතයුතු,

එසින් වදාලන.

සො භික්ඛවෙ දුක්ඛං පස්සති දුක්ඛසමුදයමපි සො පස්සති දුක්ඛනිරෝධමපි පස්සති දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදමපි පස්සති-සී.

ඒ පතිවේධ ඥානයෙන් පරිජානනාදි කෘත්‍යය ඇති ඤාණය විමුක්තියෙහි ඤාණදස්සන විසුඞ්ගිකථාවෙහි කී ක්‍රමයෙන් ගත්තේය. යම් ලොකිකවූ අනුබොධඤාණ කෙණෙක් ඇද්ද ඒ නුවණෙහි දුඃඛඥානය උත්පතියම විසින් පවත්නේ සංසකාර පුළුමානවූ දශීතයෙන් සකකායදිසිපරිපූජාතය වලක්නේය සමුදය ඤාණය හෙතුඵලසමබ්‍රාමයන්ගේ අවිච්ඡේදය දක්නාබැවින් පරිපූජානාභිභව විසින් පවත්නා උච්ඡේදදූෂ්ටය වලක්නේය, නිරොධ ඤාණය හෙතූනිරෝධයෙන් ඵලනිරෝධයදක්නාබැවින් ශාසවත දූෂ්ටය වලක්නේය මාගීඥානය නත්තිඅත්තාකාරෙ නත්ති පරෙකාරෙ නත්ති පුරිසකාරෙ යනාදීන් අක්‍රියදූෂ්ටය වලක්නේය දුඃඛඥානය හෝ ධ්‍රැව ශුභ සුඛාත්මභාව රහිතවූ සකකායන් කෙරෙහිද ධ්‍රැව සුභ සුඛාත්මභාව සංඥ සංඛ්‍යාතවූ සමුදය ඵලවූ දුක්ඛයෙහි විප්‍රතිපත්තිය වලක්නේය, “ඉස්සරො ලොකං පචතොති සඤ්ඤාති නිවච්ඤොති සංතරතිසී” යනුවෙන් ඊශ්වරකාරණ වාදිහු කියති. “පබාතනො ලොකො ආවිභවති ත්‍යේජාවච පතිලීයති” යනුවෙන් ප්‍රධාන කාරණවාදිහු කියති.

කාලො කරොති භුතාති කාලො සංහරති පජා
කාලෙසුතෙන ජාගරති කාලෙහි දුරතීක්කමොයි.

යනුවෙන් කාලවාදීහු කියත්, කණ්ඩයන්ගේ කපිත්ථලාදීන්ගේ පරිමිලිභාවය මෙන් මෘගපක්ෂි ආදීන්ගේ විචිත්‍රභාවය මෙන් ස්වභාවයෙන් මේ ලොකය වන්නේයයි ස්වභාවවාදීහු කියති, ආදිග්‍රහණයෙන් අනුභිලෝකො පවත්නාති යනාදී ගත්තු. මෙසේ අකාරණයෙහි කාරණාහිමාන වශයෙන් පවත්නා හේතු යෙහි විප්‍රතිපත්තිය සමුදයඤ්ඤාණය වලක්තේය. උද්දකආලාරාදීන් මෙන් අරූප ලොකයෙහිදු නිගණ්ඨයන් ලොකාන්තිකාවෙහිදු මොක්ෂයයි ගන්නාති රොධි විප්‍රතිපත්තිය නිරොධඤ්ඤාණය වලක්තේය ඉන්ද්‍රිය තපිණ පුත්‍රමුඛ දග්ගිණාදි මිෂ අපවග්ගිකාභූතිය ගෙණ තථා ප්‍රවෘත්තිසංඛ්‍යාත කාමසුඛලලිකානුයෝගය කෙසුලුවනාදි තපවයඝ්‍යාවෙන්ද ගොසිල කුසකුටසිලාදීන්ද ආතම පරිතාපනයෙන් මොක්ෂයාගේ සිතියවෙයි කරණ කාමසුඛලලිකානුයෝගය අත්තකිලමථානුයෝගය යන ප්‍රභේදය ඇති අවිග්‍රහිතායිය විග්‍රහිතායියයි ග්‍රහණවශයෙන් ප්‍රවෘත්තවු උපායෙහි විප්‍රතිපත්තිය මාගීඤ්ඤාණය වලක්තේය දක්වනලදමැයි.

විග්‍රහිතායියෙහි.

යං පනෙනං ලොකියං තත්ථදුක්ඛඤ්ඤාණං පරිසුඨාතාහිභව වසෙන පවත්තමානං සකකායදිඝි නිවතෙතති, සමුදයඤ්ඤාණං උච්චේදදිඝි, නිරොධඤ්ඤාණං සස්සතදිඝි. මග්ගඤ්ඤාණං අකිරියදිඝි, දුක්ඛඤ්ඤාණං වා ධූව සුභ සුඛත්තභාව රහිතෙසු ඛකේසු ධූවසුභසුඛත්ත භාවසඤ්ඤා සංඛාතං ඵලෙ විප්‍රට්ඨතතී; සමුදයඤ්ඤාණං ඉස්සරපධාන කාලසභාවාදිහි ලොකො පවත්නාති අකාරණ කාරණාහි මානප්‍රවත්තං හෙතුමහි විප්‍රට්ඨතතී; නිරොධඤ්ඤාණං අරූපලොකෙ ලොකාන්තිකාදිසු අපවග්ගාහභූත නිරොධවිප්‍රට්ඨතතී. මග්ගඤ්ඤාණං කාමසුඛලලිකාඅත්තකිලමථානුයෝගප්‍රභේදෙ අවිසුඛිමග්ගෙ විසුඛිමග්ගාහවසෙන පවත්තං උපායෙ විප්‍රට්ඨතතං නිවතෙතති-යි.

අපිව ලොකයයි කියනලද පස්කඳු කෙරෙහිදු ලොකපභවයයි කියනලද ඒ පස්කඳුන් උපයන්නහු කෙරෙහිදු ලොකත්ථ ගමයයි කියනලද ඒ පස්කඳුන්ගේ අපගමවූ නිවන්හිදු තදුපායයි කියනලද ඒ පස්කඳුන්ගේ අපගමයට උපායවූ මාගීයෙහිදු සතිතෙමේ යම්තාක්කල් සත්‍යයන් තොදනිද ඒතාක්කල් මූලාවන්තෙය.

එසින් කිහි.

ලොකෙ ලොකපහවෙ ලොකනිගමෙ සිවෙ ව තදුපායෙ
සමුග්ගති තාව තරො න විජානාති යාව සව්වාති-සි.

මේ ශාථාවෙහි “ලොකෙ” යන්නෙන් දුක්ඛසත්‍යයද, “ලොකපහවෙ” යන්නෙන් සමුදයසත්‍යයද “ලොකනිගමෙ සිවෙ” යන්නෙන් නිරෝධසත්‍යයද, “තදුපායෙ” යන්නෙන් මාග්ගික සත්‍යයද, සමුග්ගවූ පරිදි සප්තඥයන් විසින් යථාක්‍රමයෙන් පිරික්සිය යුතු, මෙසේ වතුරාශී සත්‍යයන් කෙරෙහි ඤාණ කාරණයෙනුදු විනිශ්චය දතයුතු අනෙකුත් ශාඛා පහෙද යනුවෙහි දුක්ඛසත්‍යයෙහි වතාහි තෘණවද අනාශ්‍රවධර්මයෙනුදු තබා සෙසු එකසු ලෝකික ධර්මයෝ ඇතුළත්වෙත්. සමුදය සත්‍යයෙහි අධ්‍යාත්මික බාහිරවූ වාදසාධකයන් කෙරෙහි කාම භව විභව තෘණ විසින් සතිස්වැදූරුම්වූ තෘණවිවරිතයෝ ඇතුළත් වෙත්. නිරෝධසත්‍යය එකක්ම බැවින් කිසිවක් හුනොමුසුවේ අනන්ත නැතිවෙ මාග්ගිකයෙහි සමයක් දූෂිතාරයෙන් විමංසිතීපාද පඤ්ඤාදීන් ප්‍රඥබල ධර්මවිවයසමබාධ්‍යයෝ සංගෘහිත වෙත්. විමංසිතීපාදදි බොධිපාක්‍ෂික ධර්මයන්ගේ කාරණය නාතනුව ඇතද ධර්මයෙහි එකක් බැවින් කිසිවක් හුනොමුසුවේ දූෂිතයෙහි සංග්‍රහවෙයි සමයක්දූෂිත වූයෙන් තදනන්ත භාවය කියන ලද්දේ දතයුතුවෙන්. සමයක්කල්ප ප්‍රදේශයෙන් තෙත්කුමර විතකීය අව්‍යාපාදවිතකීය අවිහිංසාවිතකීය යන ත්‍රිවිධවිතකීයෝ සංගෘහිතවෙත්.

ලෝකිකකිණේ ආලෝභ මෙහතා කරුණා සමප යාගව සෙත භින්නා මග්ගකිණේ ලෝභ ව්‍යාපාද විහිංසා සමුවෙණ්ද වසෙතතයෝ එකොව වුනොත් එසතයෝ සමවාචාචාදිසු, යනු මෙයට

විගුබ්බාගි විකාසි.

කාමවිතකීයෙහි දේශ දූක ඒ තසන පිණිස ප්‍රතිපත්තායනට උපන් මාග්ගික විතකීය තෙකකමම විතකීය නම්වෙයි. සෙසු දෙවිතකීයෝද එසේමැයි අගුහඬ්‍යාන පාදකකොට ඉපදවූ මාග්ගික විතකීය තෙත්කුමර විතකී නම්වෙයි, මෙමග්ගිකපාදකකොට ඉපදවූ මෙග්ගි විතකීය අව්‍යාපාද විතකී නම්වෙයි, කරුණාධ්‍යානපාදකකොට ඉපදවූ මෙග්ගි විතකීය අවිහිංසා විතකී නම්වෙයි, විභග්ගවූවාමෙහි කිහිපියෙන්, සමයක්වාචා ප්‍රදේශයෙන් කප්පයෙන් වතුර්විධ වාක්සුවරිතයෝ සංග්‍රහ

වේන, මුසාවාදදී චතුර්විධ වාක්ෂ්‍යමාර්ගයෙන්වත් සහර විරක්ෂුම චතුර්විධ වාක්ෂ්‍යවර්තනමිවෙත් දන්තේ කායසුවර්තයෙහිද මෙම නියායි යෙත්, සමාස්කමාන්ත ප්‍රදේශයෙන් ත්‍රිවිධ කාය සුවර්තයෝ සංග්‍රහවෙන්, සමාසාජ්ච මුඛයෙන් අපිස් සතොස් ගුණ ඇත්තාහට සමාසාජ්චය වන බැවින් අපටිච්ඡතා සනතුසි තාවෝද සංග්‍රහවෙන්, සියලු ඒ සමාවාවා කම්මනතාජ්චයන් හවානතරයෙහිද ජීවිතහෙතුබෙහුද ආයතීයන් විසින් අනති ක්‍රමණීයවූ ආයතීකානත සිලනම්වනබැවින් සිලයද ශ්‍රමාහස්තය කින්ගතයුතුබැවින් සහිත්‍රිය සමාබල ඡන්දිපාදයන්ගේඅස්තිභ යෙන් සිලයාගේ අස්තිභය වන බැවින් සහිත්‍රිය සමාබල ඡන්දි පාදයෝ සංගාතිතවෙන්, සමාවාවාදී සිලයන්ගේ ග්‍රහණයෙන් යම්ශ්‍රමාහස්තයකින් ඒසිලයෝ ගන්තාලැබෙද්ද ඒ ශ්‍රමාහස්තයද ගාතිතම වේනුයි, ඒ ශ්‍රමාවෙන් අනතයවූ සබෙත්‍රිය සමාබලයෝ සංගාතිතවෙන්, ඡන්දිපාදය වතාහි ශ්‍රමාගුණහෙත්න් ඡන්දිපාද යද තදනතහිතවෙතියි දතයුතුයි, යෙත් සමාස් ව්‍යායාම ප්‍රදේශ යෙන් චතුර්විධ සමාස් ප්‍රධානතා විරිසිත්‍රිය විශ්විබල විශ්විසම් බොධ්‍යය යන මොහු සංග්‍රහවෙන්, සමාස්සති ය කීමෙන් චතුර් විධ සතිපඨානය සතිත්‍රිය සතිබලය සතිසමොඤ්ඤාය යන මොහු ඇතුළත් වෙන්, සමාස්සමාධියගේ කීමෙන් සවිතකී සවි වාරාදී ත්‍රිවිධසමාධි විතතිපාදය සමාධිත්‍රිය සමාධිබලය පිති ප්‍රමුඛිධ උපෙක්‍ෂා සමොධ්‍යායයෝ ඇතුළත්වෙන්, මෙසේ අතත හිතයන්ගේ ප්‍රහෙද විසිනුදු විනිශ්චය දැනුනුකි,

මෙද දක්වන ලදමැයි විගුබ්බාගීසෙය්

අනෙතාගධානං පහෙද්ති දුක්ඛසච්ඡයං හි ථපෙත්වා තණ්හාවෙව අතාසව ධම්මෙව සෙසා සබ්බධම්මා අනෙතාගතා සමුදය සච්ච ඡතතිංස තණ්හා විචරිතාති නිරොධසච්චමසම්මසං මග්ග සච්ච සමාදීඝි මුඛෙන විමංසිතිපාද පඤ්ඤිත්‍රිය පඤ්ඤබල ධම්මවිචයසමොඤ්ඤායාති සමාසංකප්පාපදේසෙන තයො තෙ කබ්බම විතකකාදයො, සමාවාවාපදේසෙන වතතාරි වච්ඡුවරි තාති, සමාකම්මනතාපදේසෙනතිති කායසුවරිතාති. සමාජ්ච මුඛෙන අපටිච්ඡතා සනතුසිතාව සබ්බසඤ්ඤාවා ඵතෙසං සමාවාවා කම්මනතා ජ්ථානං අරියකතන සිලතතා සිලසංච සමාහත්තෙත පටිග්ගහෙතබ්බතතා තෙසං අත්ථිතාය අත්ථිතාව තො සහිත්‍රිය සමාබල ඡන්දිපාද; සමාවායාමාපදේසෙන වතු බ්බිධ සමප්පධාන විරිසිත්‍රිය විරියබල විරියසමොඤ්ඤායාති, සමාසති අපදේසෙන වතුබ්බිධ සතිපඨාන සතිත්‍රිය සතිබල සතිසමොඤ්ඤායාති, සමාසමාධි අපදේසෙන සවිතකක සවිවාරාදයො තයො සමාධි, විතතසමාධි සමාධිත්‍රිය සමාධිබල පිති පසංසිසමාධි උපෙක්‍ෂා සමොඤ්ඤායාති, අනෙතාගධානිති ඵව මෙත් අනෙතාගධානං පහෙද්ති විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො—හි,

උපමානෝ යන්නෙහි මෙම වතුරායාසනය බිම්යන් උපමා විසිනුදු දතයුතුය යන අදහස, හේ කෙසේදයත්? දුකකිසනය තෙමේ සංසාදන වසයෙන් පෙළෙන බැවින් භාරයක් මෙන් දතයුතුය, සමුදයසනය තෙමේ ඒ ඒ භවයෙහි උපදනා දුකකිසන බැවින් භාරයාගේ ගැන්මක් මෙන් දතයුතුය, නි රොධසනය ප්‍රවාතදුකකියාගේ ව්‍යුපගමනයක් බැවින් භාරය බහාතිබීමක් සෙයින් දතයුතුය. මාගීසනය ප්‍රවාතදුකකි ව්‍යුපගමයට හෙතු බැවින් භාරය බහාතබන්ට කරණ උපායක් සෙයින් දතයුතුය, අපිම, පිඛාකරණ අද්ධියෙන් දුකකිසනය රොගයක් සෙයින් දතයුතුය, ප්‍රභව ලකුණු බැවින් සමුදයසනය රොගයාගේ උත්පන්නයට කරණයක් නිදනයක් බදුය, නිරොධසනය ශාන්ත ලකුණු බැවින් සුවබවක් රොගව්‍යුපගමයක් සන්සිදීමක් දුකකිසනුව හිදුනා බැවින් රොගයාගේ අපගමයක් බදුය උපසමනයට උපාය බැවින් තෙතයාණිකලක්ෂණ මාගීසනය බෙහෙදක් බදුය. අපිම බාධක බැවින් දුකකිසනය දුඛිකිසනයක් බදුය ප්‍රභව ස්වභාව බැවින් සමුදයසනය වාෂ්ටියක් විසම වීමාවක් බදුය, නිරොධසනය ශාන්තලක්ෂණ හෙයින් සුව බැවින් සුභිසනයක් බදුය, දුකකිසනුව හිදුනාව හෙයින් ඔහුගේ අපගමයට උපාය බැවින් දුකකිසනය නිශාණලක්ෂණ මාගීසනය සුවාෂ්ටියක් බදුය.

මේද දක්වන ලදමැයි.

උපමානෝහි භාරො විය හි දුකකිසනවං දඬුවම. භාරදුකමිව සමුදය සනවං, භාර නිකේපනං විය නිරොධසනවං, භාරනිකේපනුපායො විය මග්ගසනවං. රොගොවිය දුකකිසනවං. රොගනිදුකමිව සමුදයසනවං. රොගව්‍යුපගමො විය නිරොධසනවං. හෙසජ්ජ මිව මග්ගසනවං. දුඛිකිසනමිව වා දුකකිසනවං. දුඛුසිවිය සමුදය සනවං. සුභිකිසනමිව නිරොධසනවං. සුච්ඡිවිය මග්ගසනවං. අපිම.

වෙරිවෙරමුලවෙරසමුග්ගානවෙරසමුග්ගානුපායෙහි විසරුකකි රුකකිමුල මුලපවෙස්ද තදුපවෙස්දුපායෙහි හග්ගමුල නිබ්බාන තද්ධිගමුපායෙහි ඔරිමනිර මග්ගාස පාරිමනිර තං සමපාපකවායාමෙහි ව යොජේනා පෙතානි උපමානො වෙදිතබ්බානි-සි.

දක්වනලද උපමා වශයෙන්ද මෙසේ වතුරායාසනයෙන් හේ විනිශ්චය දතයුත්තේය, දෙවෙනි පාඨපඨකතියෙන් දක්වු උපමාවන් අතුරෙහි වෛරනම්, ව්‍යාපාදයෙහි ප්‍රතිපක්ෂබවහෝසි වෙරමුලනම් ආක්‍රොශ වස්තුයි වෙර. සමුග්ගානනම් වෛර සන්සිදීමෙය මෙමත්‍රියහෝසි. වෙරස මුග්ගානුපාය නම් සංග්‍රහ වස්තුයි. වතුරායාසනය යන්නෙහිද සුඛසුඛානුපාය යන්නෙහිද විනිශ්චය විශුද්ධිමාගීයෙහි ආ ක්‍රමයෙන් දතයුතු. එකමුඛාදි යන්නෙහි විනිශ්චය කෙසේදයත්? මොවුන්තෙරෙහි සියලුම දුකකිස

සංසාර ප්‍රවෘත්ති බැවින් එකවිධවෙයි, තාම රූප විසින් විවිධවෙයි, කාමුපපත්තිභවය රූපුපපත්තිභවය අරූපුපපත්තිභවය යන ප්‍රභේද විසින් ත්‍රිවිධවෙයි, මෙයින් විපාකසකකුසන්ධ දුක්ඛ සත්‍යය බව කීහු, සතරආභාර ප්‍රත්‍යය විසින් චතුර්විධවෙයි, මෙයින් කබලිංකාරාදී සතර ආභාර විහාර විශේෂයන්ද අභ්‍යාව කරණීය වස්තුය සම්මායතනය අවිද්‍යා අභිසංයකාරයයි කියන ලද තත්ප්‍රායයවූ ධර්ම විශේෂයන්ද ඔප්පවන රූපය වෙද නාය ප්‍රතිසන්නිවික්ඛාණ්ණය තාම රූපය යන තනතුරු තන ධර්ම විශේෂයන්ද සංග්‍රහකලෝ ප්‍රවෘත්තිද දුක්ඛයට ප්‍රවෘත්තික බැව් නැති දතයුතු. පඤ්චාපාදනසකකුසන්ධයෙන් පවතිවිමි.

එයින් කීහ.

සබ්බමෙවෙසෙ දුක්ඛං එකවිධං පවත්තිභාවතො, දුට්ඨං නාම රූපතො, තිවිධං කාමරූපාරූපුපපත්තිභාව හෙදතො චතුර්විධං චතු ආභාර හෙදතො පච්චිධං පච්චාදනකකුසන්ධ හෙදතො-යි.

සමුදය සත්‍යය දුක්ඛය පවත්වන බැවින් එකවිධවෙයි, දූෂ් ටිය හා සම්ප්‍රසුක්ඛාය අසම්ප්‍රසුක්ඛාය යන ප්‍රභේදයෙන් විවිධවෙයි, කාමතෘෂ්ණාවය භවතෘෂ්ණාවය විභවතෘෂ්ණාවය යන හෙදයෙන් ත්‍රිවිධවෙයි. සතරමාභීයෙන් ප්‍රභාතව්‍ය බැවින් සතරමාභීයන්ගේ හෙදයෙන් චතුර්විධ වෙයි. රූපාදී පච්චසකකුසන්ධ අභිනිජ්ජන වශයෙන් හෝ රූපාලම්භාදී වශයෙන් හෝ පවතිවිමෙයි, භව තෘෂ්ණා කායහෙදයෙන් අවිවිධ වෙයි. මෙය රූපතෘෂ්ණාදීහු ප්‍රත්‍යයයෙන් අනෙක හෙද හිත්ත හෙයින් තෘෂ්ණාකාය නම්වෙත් ඔවුන්ගේ හෙදයෙනැයි සේයි,

එයින් කීහ.

සමුදසොපි එකවිධො පවත්තකභාවතො, දුට්ඨො දිශිසම්ප්‍රසුක්ඛා සම්ප්‍රසුක්ඛතො, තිවිධො කාම භව විභව තණ්හා හෙද තො, චතුර්විධො චතුමයහපා හෙදතො, පච්චිධො රූපාභිනිජ්ජනාදී හෙදතො, ඡබ්බිධො ඡතණ්හා කායහෙදතො-යි.

නිරෝධය තෙමේ අසංඛත ධාතුභාවයෙන් එකවිධවෙයි. පයඝායයයි කියන ලද ව්‍යවහාර වශයෙන් වනාහි සොපාදිශෙෂ අනුපාදිශෙෂ වශයෙන් විවිධවෙයි මෙහි “උපාදුනෙහි උපාදීය කීති උපාදි” උපාදුනෙන් විසින් ගන්නාලැබේ යයි (උපාදුනස් කකුපචකය) උපාදි නම් වෙයි. තත්තිස්සරණවූ තිථිණය උපාදුනසකකුපචකය ව්‍යපකමනය කෙරේනුයි ඔහුගේ පස්විෂ්ඨ විත්තය දක්වා ශෙෂතාවද එයින් මතුගෙහි අතවශෙෂතාවද නිසා සොපාදිශෙෂ තිථිණයද නිරුපාදිශෙෂ තිථිණයද.

යයි විවිධයයි ව්‍යවහාර කරණු ලැබෙයි. යම්සේ මේ හෙදය ව්‍යවහාර වශයෙන් වේද එසේම ක්‍ෂේත්‍ර හෙදයෙන් වෙතියි දක්වන පිණිස නිවිඳිමය යනාදින් කියනලද්දී යෙන්, භවත්‍රය ව්‍යවහාර කරණ හෙයින් ත්‍රිවිධවේ සතරමාගියෙන් පැමිණියයුතු බැවින් වතුර්විධ වෙයි, රූපාභිධානනාදී පමාභිධානනයන් සන්සිදුවන බැවින් පවතිවෙයි, තණකාකායක්‍ෂය හෙදයෙන් මවිවිධ වෙයි,

එයින් කිහි.

නිවේදනාපි එකවිධෝ අසංඛත ධාතුභාවතො පරියායෙන විවිධෝ සලපාදිසෙස අනුපාදිසෙසතො, නිවිඳිමය භවත්‍රය වූපසමතො, වතුබිබිධෝ වතුමයාදි ගමනීයතො, පවතිධෝ පමාභිධානනාදි වූපසමතො ඡබ්බිධෝ ඡතණතා කායකමය හෙදතො-යි.

මාගීසත්‍යයද භාවිතව්‍ය බැවින් එකවිධවෙයි, සමච්ඡිද්ධිනාදී බැවින් විවිධවෙයි, මෙහි සමමාදිසි සමමාසංකප්ප දෙදෙන විපක්‍ෂනාය හ ඉතරයෝ සමච්ඡාය සිලයද සමච්ඡාය උපකාර බැවින් සමච්ඡායයෙන් ගන්නා ලැබෙයි ඔවුන්ගේ අභිප්‍රායයි යන විය වශයෙන් උබ්බිධු මාර්ගය සමච්ඡිද්ධිනායයි ආගමන වශයෙන් හෙද කියනලද්දී දතයුතු විද්ධිනා මාගීය භාවතා මාගීය යන හෙදයෙන් හෝ විවිධවෙයි. ශීලසකකික සමාධිසක කික ප්‍රඥසකකික යන සකකිත්‍රය හෙදයෙන් ත්‍රිවිධ වෙයි. ශ්‍රෝතාපත්‍යාදී මාර්ග වශයෙන් වතුර්විධවෙයි.

එයින් කිහි.

මහෙතාපි එකවිධෝ භාවෙනබ්බතො, දුට්ඨිධෝ සමච්ඡිපක්‍ෂනා හෙදතො දක්‍ෂනභාවතා හෙදතොවා, නිවිඳිමය බකිත්‍රය හෙදතො වතුබිබිධෝ සොතාපත්‍යාදී මහවසෙන-යි.

අතිකුදු, සියලුම සත්‍යයෝ අවිතථ බැවින් නිබොරු බැවින් එකවිධවෙයි, අභිමුඛකොට ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වශයෙන් දතයුතු බැවින් හෝ විශිෂ්ටඥනයෙන් දතයුතු බැවින් හෝ එකවිධවේ. දුක්ඛ සමුදය දෙදෙනා ලෝකික වශයෙන්ද නිරොධමාර්ග දෙදෙනා ලොකොත්තර වශයෙන්ද හැඟෙන බැවින් ලෝකික ලොකොත්තරවසින් හෝ විවිධවෙයි, නිරොධය අසංඛත සංස්ථා සංඛත යයි කියා හෝ විවිධවෙයි, ද්විතීයාදී විසින් ත්‍රිවිධවෙයි. පරිඤ්ඤාය පභාතබ්බ සවර්තාතබ්බ භාවෙනබ්බ හෙදයෙන් වතුර්විධවෙයි,

එයින් කිහි.

අපිව සබ්බානෙව සමාති එකවිධාති අවිතථතා අභිඤ්ඤායතා වා දුට්ඨාති ලොකික ලොකුත්තරතො සංඛතා සංඛතතො වා නිවිධාති දක්‍ෂනභාවතාහි පභාතබ්බතො අපභාතබ්බතො ව වතුබිබිධාති පරිඤ්ඤායාදි හෙදතො-යි.

මෙසේ එකවිධාදී හෙදයෙන් විනිශ්චය දතයුතුයි. සභාග විසභාගයෝ යන්නෙහි සියලු සත්‍යයෝම අවිතර්ක බැවින්ද ආනවශ්‍ය බැවින්ද දුෂ්කරවූ ප්‍රතිචේද ඇති බැවින්ද සදාඥයෝය. ඒ එසේමය යමෙක් දුර්වතානෙකෙහිට කෙසේ සිදුරෙන් ගරය විදිද හෙද පළමුයන ගරපොංඛයෙහි හෙවත් දුත්තෙහි පසුපසුව විදි ගරයෙහි ගරතුඩ නොවරදවා විදිද යමෙක් හෝ සියක්වරක් ඉරනලද අස්ලොමෙහි කෙළවරින් වැදී අතික් කෙළවරින් තික්මෙන ලෙසට ප්‍රතිමුඛතාවයෙන් විදුනේද මෙයටත් උඩා වතුසත්‍යය ඇතිලෙස දතගැනීම දුෂ්කර වන්නේය.

වදලේ මැනෝ.

තං කිමමඤ්ඤාසී ආනන්ද කතමනනුචො දුක්ඛාරතරංවා දුර්භි සමචතරං වා යොවා දුරතොව සුචුමෙන තාලවර්ණලෙන අසතං අතිපානෙය්‍ය පොංඛානුපොඝිං අවිරාගිතං යොවා සත ධාතිනාසං වාලසං කොටියා කොටිං පටිවිජ්ඣෙය්‍යාති එතදෙව භනෙන දුක්ඛාර තරවෙව දුර්භිසමචතරව යො සතධාතිනාසං වාලසං කොටියාකොටිං පටිවිජ්ඣෙය්‍යාති තතො ඛො තෙ ආනන්ද දුප්පටිවිජ්ඣිතරං පටිවිජ්ඣිතති යෙ ඉදං දුක්ඛිතති යථාභූතං පටිවිජ්ඣිතති අයං දුක්ඛසමුදයොති යථාභූතං පටිවිජ්ඣිතති අයං දුක්ඛතිරොධොති යථාභූතං පටිවිජ්ඣිතති අයං දුක්ඛතිරොධ ගාමිනී පටිපදාති යථාභූතං පටිවිජ්ඣිතති-සී.

බාධකප්‍රභවාදී තමන්ගේ සාධාරණ නියම විසින් විසභාගයෝසි පළමු දුක්ඛ සමුදය දෙදෙන ඔහු දරිකයෝනුසි යය්‍යානත යන්ටද ආභාරාදීයෙහි තෘෂ්ණාව ප්‍රකටමය පඩිනායුහතාදී වශයෙන් වනාහි මේ දුක්ඛය මෙයට කාරණයයි තත්ප්‍රද් දෙන් අවශ්‍යතායට නොපිළිවන් බැවින් ගැඹුරු බැවින්ද ජලාකික බැවින්ද සාසව බැවින්ද සභාගයන එලය හෙතුය යන මොවුන්ගේ හෙදයෙන්ද පරිඤ්ඤාය්‍ය ප්‍රභාතව්‍යය යන මොවුන්ගේ හෙදයෙන්ද විසභාගයන පශ්චිමසත්‍යවයද ගැඹුරු බැවින්ද දුරවශ්‍ය බැවින්ද ලොකොත්තර බැවින්ද අනාසව බැවින්ද සභාගයන, විෂය විෂයි බැවින් අරමුණු අරමුණු බැවින්ද සප්තකානබ්බි ගාවෙනබ්බි වශයෙන්ද විසභාගපෙන්, ප්‍රථම තාථ්‍යවූ දුක්ඛතිරොධ දෙදෙන එලයයි කියනු ලබන බැවින් සභාගයන දුක්ඛය සංඛත බැවින් නිරොධය අසංඛත බැවින් විසභාගයන දෙවෙනි සතරවැනිවූ සමුදය මාර්ගසත්‍ය දෙදෙන යෙදුමයි කියන ලබන බැවින් සභාගයන, සමුදය එකානන අකුසල් බැවින්ද මාර්ගය එකානනකුසල බැවින්ද විසභාගයන, ප්‍රථම වතුසත්‍ය දුක්ඛමාර්ග දෙදෙන සංඛත හෙයින් සභාගයන. දුක්ඛය ජලාකික හෙයින්ද මාර්ගය ලොකොත්තර හෙයින්ද විසභාගයන. දෙවෙනි තුන්වෙනිවූ සමුදය නිරොධ දෙදෙනද නෙපසෙව නාසෙව වශයෙන් විසභාගයන, සාරම්මණ අනාරම්මණ වශයෙන් විසභාගයන. මේ ක්‍රමයේ මෙබඳු ප්‍රකාර ඇතිකරින් නුපතායේ තේ අය්‍යාසයන්ගේ සභාගවිසභාගතාව දන්නේයි, දක්වන ලදමයි.

විගුණිමාගීයෙහි,

පුබ්බාතිවච්චෙ සභාගාති දුරවගාහතතා ගම්භීරතතා ලොකී
 ඥානතා සංසවතතාව විසභාගාති ඵලහෙතු හෙදතො පරිඤ්ඤා
 යසපභා තබ්බතොව. පච්ඡිමාතිපි වෙ සභාගාති ගම්භීරතතා
 දුරවගාහතතා ලොකුතතරතතා අභාසවතතා ව. විසභාගාති
 විසං විසසි හෙදතො සච්ඡිකාතබ්බ භාවෙනබ්බතො ව පඨම
 තතියාති වාපි සභාගාති ඵලාපදෙසතො විසභාගාති සංඛතා
 සංඛතතො දුතියවතුන්වාතිවාපි සභාගාති නෙව සෙඛ නාමසංඛ
 භාවතො විසභාගාති සාරමණා නාරමණතො.

ඉති ඵලං පකාරෙති නයෙතිවි විවක්ඛණ්ණා

විජ්ඣාසු අරියසම්මානං සභාගවිසභාගතං—සි.

මේ මෙසේ විභාගනො නිබ්බවනං යනාදියෙහි පවත්අරිය
 සම්මානං සභාග විසභාගතං යන මෙනන දක්වා අනෙකප්‍රකාර
 යෙන් විභාග කරණලද හෙවත්

විභාගතො නිබ්බවන ලක්ඛණාදිප්ප හෙදතො

අත්ථජුඛාරතොවෙව අනු නාගි කතොහපා

කමතො ජාති අදිතං නිව්ඡයාසුණ කිම්බතො

අනෙතාගධානං පහෙදා උපමාතො වතුකකතො.

සුඤ්ඤතෙක විධාදීති සභාග විසභාගතො

විනිව්ඡයො වෙදිතබ්බො විඤ්ඤාතො සාසනකකමො—සි.

යන මාතෘකාවෙන් දක්වනලද විභාග නිවිචනාදි විසින්
 වණිකාකර වදාරන්නාවූ බුබ්බසොම මහා ස්ථවිරයන්වහන්සේ
 ලොකානන්දකරවූ බුදුරජානන්වහන්සේ විසින් වදාළ වතුරායඝී
 සත්‍යයම ගෙණ වණිකාකර වදාළසේක අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤා
 දිත්ව දම්සක් පැවතුම් සුත්‍රාදියෙහි බුදුන් විසින් අවබෝධ කර
 වූයේත් මේ වතුරායඝී සත්‍යයම එසේ අවබෝධකර වදාරණයේ
 කුත් තමනවහන්සේ අභිඤ්ඤායාදී වසයෙන් වතුරායඝීසත්‍ය
 රුමිඤ්ඤා බොධිදම්මල සම්පයෙහිදී දත්තෙසින්මය. එසේ හෙ
 දින් සම්මාමාන දයකවූ සම්මිගභාප්‍රවාහවූ සමන්තපසුච්ඡි සකල
 ලොක විනාශාණිකාවූ ලොකස්වාමිවූ බුදුරජානන්වහන්සේ
 බුබ්බතම් වනසේක.

එසින් වදාළහ.

අභිඤ්ඤායං අභිඤ්ඤාතං—භාවෙනබ්බංව භාවිතං

උභාතබ්බං පභිණ්ණමි තස්මා බුද්ධාස්මි බුද්ධාමි ඤාමි.

මෙතෙකින්

විගුණිමාගීයෙන් අංග්‍රහකළ

වතුරායඝීසත්‍ය විභාගය නිමි.